

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI
PRÁVNICKÁ FAKULTA

VÝKON A UKLÁDÁNÍ TRESTU SMRTI V ČESKÝCH ZEMÍCH
DIPLOMOVÁ PRÁCE

e5dd0b65-7bee-4154-9d7e-89df6b8b6a1f

Studijní program: Právo

Studijní odbor: Právo

Katedra: Dějin státu a práva

Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Alexandra Letková, PhD.

Banská Bystrica 2024

Bc. Jarmila Veisenpacherová

„Čestně prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Výkon a ukládání trestu smrti v českých zemích* vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Banské Bystrici dne

podpis

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucí mé diplomové práce

JUDr. Alexandře Letkové Ph.D., za její cenné rady, užitečné připomínky a podněty, které mi při zpracování této práce velice pomohly.

Abstrakt

VEISENPACHEROVÁ, Jarmila: *Výkon a ukládání trestu v českých zemích* (Diplomová práce). Univerzita Mateja Bela v Banské Bystrici. Právnická fakulta. Katedra dějin státu a práva. Vedoucí bakalářské práce: JUDr. Alexandra Letková, PhD. Stupeň odborné kvalifikace: magistr (ve zkratce „Mgr“). Banská Bystrica, 2024. Rozsah práce: 52 stran.

Tento text analyzuje a rozvoj a aplikaci trestu smrti v českých zemích od nejstarších dob do roku 1990, a to s ohledem na historický kontext a právní normy. Zabývá se důvody pro ukládání tohoto trestu a rozličnými argumenty, které zastávají jeho příznivci i odpůrci. Práce také popisuje proměnu ve veřejném vnímání trestu smrti v České republice a jeho postupný ústup z právního řádu až po jeho definitivní zrušení.

Klíčová slova:

Trest smrti. Výkon trestu smrti, Vývoj trestu smrti, Absolutní trest, Poprava, Výjimečný trest, Vražda

Abstract

VEISENPACHEROVÁ, Jarmila: *Execution and imposition of punishment in the Czech lands* (Diploma thesis). Matej Bel University in Banská Bystrica. Law School. Department of State History and Law. Bachelor thesis supervisor: JUDr. Alexandra Letková, PhD. Degree of professional qualification: Master (abbreviated as "Mgr"). Banská Bystrica, 2024. Scope of work: XX pages.

This text analyses the development and application of the death penalty in the Czech lands from the earliest times until 1990, taking into account the historical context and legal norms. It examines the reasons for imposing this punishment and the various arguments held by its supporters and opponents. The paper also describes the change in the public perception of the death penalty in the Czech Republic and its gradual retreat from the legal system until its definitive abolition.

Key words:

Death penalty. Execution of the death penalty, Evolution of the death penalty, Absolute punishment, Execution, Exceptional punishment, Murder

Obsah

Úvod.....	1
1 Pojem účel a funkce trestu smrti	2
1.1 Koncepce trestu smrti	3
1.2 Trest smrti ve světě	5
1.3 Trest smrti v České republice	6
1.4 Zastánci a odpůrci trestu smrti.....	9
1.5 Funkce trestu smrti	11
1.5.1 Funkce odplatná neboli retributivní	11
1.5.2 Funkce preventivní.....	12
1.5.3 Funkce nápravná neboli rehabilitační.....	14
1.5.4 Funkce eliminační neboli vylučovací.....	14
2 Druhy trestů smrti.....	15
2.1 Trest smrti ukamenováním	15
2.2 Trest smrti utopením	16
2.3 Trest smrti způsobena zvířaty	16
2.4 Trest smrti stětím	17
2.5 Trest smrti lámání na kole.....	18
2.6 Trest smrti oběšením	19
2.7 Trest smrti upálením	20
2.8 Trest smrti rozčtvrcením	21
2.9 Trest smrti zastřelením	21
3 Trest smrti v českých zemích do roku 1918.....	23
3.1 Období feudalismu (od konce antiky do 16. stol.).....	23
3.1.1 Ranný středověk (6. stol. – 11. stol.)	24
3.1.2 Vrcholný středověk (11. stol – 14. stol.).....	25
3.1.3 Období renesance (15. stol. – 17. stol.).....	28
3.1.4 Období baroka a osvícenství (17. stol – 18. stol).....	29
3.2 Národní obrození až moderní doba (od 18. stol. do roku 1918)	33
4 Trest smrti v českých zemích 1918-1990.....	35
4.1 Období vzniku Československa	35
4.2 Období německé okupace	37

4.3	Období po roce 1945.....	39
4.3.1	Období komunistického režimu.....	39
4.4	Sametová revoluce.....	41
Závěr		42
Seznam použité literatury.....		46

Úvod

Kapitální trest je jednou z nejstarších forem trestu, který přetrval v systému trestního práva až do moderní éry. Některé země jej úplně odmítají, jiné jej znovu zavádějí nebo dokonce zvyšují jeho používání, a existují i ty, které jej udržují v zákoníku jako opatření pro krajní situace.

Je překvapivé, že některé metody provádění trestu smrti zůstávají nezměněny od starověku a ještě v 21. století nalézají své místo. Kapitální trest představuje nejpřísnější trest za spáchání zločinu

Argumenty jak ve prospěch, tak proti tomuto trestu jsou početné a vedou k mnoha debatám. Společnost se dosud nedokázala dohodnout na jednotném pohledu na tuto problematiku.

Diplomová práce si klade za cíl podrobněji analyzovat otázku trestu smrti, která je stále aktuální, i když v České republice již více než třicet let tato forma trestu neexistuje.

Diskuse o jeho možném znovuzavedení do trestního systému se objevuje jak v domácím, tak mezinárodním kontextu. Globální problémy spojené s trestem smrti, včetně porušování lidských práv, nesmí být ignorovány, přestože v České republice se již popravy nekonají. Situace, kdy některé země obnovují popravy a počet exekucí stoupá, je znepokojující a vyžaduje pozornost i na mezinárodní právní scéně z pohledu České republiky.

Trest smrti byl po staletí neodmyslitelnou součástí trestního práva v českých zemích. Jeho počátky sahají až do dob raného středověku, kdy byl považován za základní prostředek odstrašení a trestání nejtěžších zločinů. V průběhu věků se však jeho využívání a povaha výrazně měnily, stejně jako společenské a právní normy. Tato diplomová práce se pokusí nastínit, jak se trest smrti v českých zemích vyvíjel, jeho postavení ve světě práva od jeho prvopočátků až po jeho zrušení.

Pro zkoumání problematiky trestu smrti jsem se rozhodla využít kombinaci syntetického, komparativního a analytického přístupu.

1 Pojem účel a funkce trestu smrti

Hlavním cílem trestu je zajištění ochrany společnosti před kriminálními činy a pachateli takových činů. Tento hlavní cíl je středobodem, ke kterému směřují všechny sekundární účely trestu.

Trest je klíčový pojem v oblasti veřejného právního systému, konkrétně v trestním právu. Listina základních práv a svobod v článku 39 deklaruje, že jen zákon může určit, co představuje trestný čin a jaké sankce, včetně dalších negativních důsledků pro práva nebo majetek, je možné za jeho spáchání nařídit. Tento článek zahrnuje princip *nullum crimen sine lege*, tedy není zločinu bez zákona.¹

Trest smrti je přísný trest, který je vyhrazen pro nejtěžší zločiny. Je často považován za nejzávažnější trest vyhrazený v právních systémech po celém světě. Trest smrti je usmrcení člověka jako zákonem předepsaná sankce za zákonem definovaný trestný čin, přičemž rozhodnutí o uložení trestu je výsledkem náležitého zákonného procesu. Je projevem trestní a soudní moci státu, který trestá nejzávažnější trestní činy a zároveň je projevem spravedlnosti. Společností je chápán jako spravedlivá pomsta za nejtěžší zločin, jejím prostřednictvím má pachatel splatit své provinění.

Trest smrti je často kontroverzní téma, které vyvolává silné reakce. Někteří lidé se domnívají, že exekuce je spravedlivý trest pro nejzávažnější zločiny. Jiní lidé se domnívají, že jde o barbarský přežitek, který nemá místo ve světě 21. století.

„Smyslem a účelem trestu v nejobecnějším smyslu je ochrana společnosti před kriminalitou. Žádné jiné cíle trestem sledovat nelze, což znamená, že trest nesmí být prostředkem řešení jiných společenských problémů. Účel trestu, vymezený v ustanovení §23 trestního zákona je koncipován jako struktura dílčích cílů a konečného cíle, jež spolu vytvářejí jeden celek. Trest ukládaný pachateli v sobě spojuje jak moment trestní represe a prevence ve vztahu k němu samotnému, tak i moment výchovného působení na ostatní členy společnosti (generální prevence). Prevenci i represí je třeba chápat v každém individuálním případě vyváženě, neboť jenom potom individuální prevence působí jako prostředek prevence generální.“² Úvahy o účelu trestu sahají daleko za hranice právnícké a kriminologické oblasti, zajímají myslitele z mnoha disciplín, jako jsou filozofie, teologie, pedagogika a etika. V soudobém pojetí se účel trestu chápe zejména jako nutný nástroj pro udržení právního řádu, což

¹ Viz. Čl. 39 usnesení č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

² Viz. Ústavní soud-senát ze dne: 23.4.1998, Sp. zn. / Č.j.: IV. ÚS 463/97.

je základní předpoklad pro společenské soužití obyvatel. Absence trestu by vedla k zániku práva, které by se stalo nevymahatelným a redukovalo by se na soubor etických norem. Trest má rovněž zajistit situaci, kdy by se poškození či jiné skupiny lidí uchýlovaly k svépomoci a spravedlnost by se přesunula do rukou občanů.³ *“Aby trest dosáhl svého účinku, stačí aby zlo trestu převyšovalo dobro ze zločinu pocházející, a v toto stupňované zlo má býti počítána nevyhnutelnost trestů a ztráta dobra, jež bylo přivoděno zločinem: všechno, co nad tj., jest tudíž zbytečným tyranstvím. Lidé řídí se při opětovných činech zlem, které znají a nikoliv tím, které neznají”*⁴

1.1 Koncepce trestu smrti

V historii práva se objevují dvě primární koncepce trestu. Původní koncepcí bylo absolutní (taliační, z lat. *Ius talionis* – právo msty) pojetí, kde trest sloužil jako čistá retribuce. „*V současné době došlo k oživení tohoto pojetí ve formě teorie „spravedlivé odměny“, které lze charakterizovat myšlenkou, že trestní sankce by se měly ukládat, protože si je pachatel zaslужuje. Teorie spravedlivé odměny zahrnuje odplatu, mstu a odvetu.*“⁵

Hlavním principem těchto názorů je, že trest je udělován kvůli spáchanému zlu (*punitur, quia peccatum est* – trestá se, protože bylo spácháno zlo). Absolutní teorie se zakládají na přesvědčení, že čin byl spáchán vědomě a svobodně, s vědomím možných důsledků. Podstata trestu podle této teorie spočívá v tom, že trest má být reakce na samotný zločin a nemá směřovat k osobě pachatele ani jeho nápravě. Teorie odplaty zastává názor, že trest by měl odpovídat spáchanému činu a měl by pachateli způsobit srovnatelnou újmu. Koncepce odplaty zastávali filozofové jako Aristoteles, Tomáš Akvinský, Georg Wilhelm Friedrich Hegel a Immanuel Kant.⁶ V trestněprávní nauce to byla tzv. klasická škola trestního práva.

Zhruba z doby kolem 1780 př. Kr. pochází nejstarší kompletně dochovaný soubor zákonů, Chamurappiho kodex. Tento soubor zákonů byl vypracován šestým panovníkem starobabylonské říše a sloužil jako vzor pro následující legislativní sbírky. Kodex sjednocoval pravidla tehdejšího království a obsahoval známé rčení "oko za oko, zub za zub",

³ SOLNAŘ, V. – FENYK, J. – CÍSAŘOVÁ, D.: *Systém českého trestního práva*. Praha : Novatrix, 2009, s. 13.

⁴ BECCARIA, C. přeložil a poznámkami opatřil JUDR. Josef Sedláček.: *O zločinech a trestech*. Praha : J.Ott. – v kommissi knihkupectví, Bursík a Kohout, 1893, str. 41.

⁵ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Vyd. 2. Student (Leges). Praha : Leges, 2010, s.349.

⁶ RASZKOVÁ, T - SVOBODA HOFERKOVÁ, S.: *Kapitoly z penologie I: vězeňství*. Vydání: druhé, rozšířené a aktualizované. Hradec Králové : Gaudeamus, 2018, str. 43.

odrážející soudobé pojetí spravedlnosti a odplaty. Například pokud někdo zlomil kost plno-právního občana, zlomí mu kost.⁷

S postupem času vznikla relativní teorie trestu, která přináší komplexnější pohled na trestání. Hlavní zaměření trestu nespočívá v pomstě jedinci za jeho nezákonné jednání, ale ve snaze předcházet dalšímu spáchání trestných činů. V tomto kontextu se také vynořuje další aspekt – ochrana veřejnosti. Relativní teorie trestního práva klade důraz na prevenci trestné činnosti, přičemž cílem je chránit společnost před potenciálními dalšími protiprávními činy. Při určování trestu by mělo být zohledněno pachatelovo prostředí a jeho osobní charakteristiky. Hlavní ideou je koncept *punitur, ne peccetur* – trestá se, aby nebylo páčáno zlo. Teorie psychologického donucení, jejímž autorem je Paul Johann Ansel von Feuerbach, se zaměřuje na odstrašení široké veřejnosti i jednotlivce od páčání trestných činů. Tato koncepce odlišuje primární účinek generální prevence od sekundárního efektu, který působí na konkrétního pachatele.⁸ Beccaria k teorii odstrašení trestem uvádí, že: „*Lépe jest zamezovati zločiny, nežli je trestati.*“⁹ Jádrem cílů o účelu trestu spočívá především v přesvědčení, že delikventy je možné reformovat skrze specificky vybraná opatření, která minimalizují prvky odplaty a soustředí se na výchovné působení na delikventa. Mezi příznivce tohoto přístupu k trestání z řady tzv. pozitivistického hnutí v trestním právu a sociologické školy patří např. Fran Liszt nebo Cesare Lombroso.¹⁰

Kromě toho existuje i kombinovaná teorie, která kombinuje aspekty retribuce a má sloužit také jako varování pro potenciální budoucí pachatele.¹¹ Koncepty smíšené teorie trestů, které jsou nejmladší, hledají ty nejlepší prvky z absolutních a relativních přístupů k trestání. Tyto teorie vycházejí z pozitivních aspektů obou přístupů a jejich snahou je kombinovat do efektivního celku. V důsledku toho je politika sankcí v rámci trestního práva založena na těchto kombinovaných teoriích, které sjednocují různé části trestních funkcí a

⁷ *Chammurabiho zákoník. Iuridictum* [online]. iuridictum.pecina.cz, [2010-09-10]. Dostupné na internetu: https://iuridictum.pecina.cz/w/Chammurabiho_zakonik [cit. 2024-02-12]

⁸ RASZKOVÁ, T - HOFERKOVÁ, S.: *Kapitoly z penologie I: vězeňství*. Vydání: druhé, rozšířené a aktualizované. Hradec Králové : Gaudeamus, 2018, s. 44.

⁹ BECCARIA, C. přeložil a poznámkami opatřil JUDR. Josef Sedláček.: *O zločinech a trestech*. Praha : J.Otty. – v komisi knihkupectví, Bursík a Kohout, 1893, s. 96.

¹⁰ JELÍNEK, J.: *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Student (Leges). Praha : Leges, 2019, s. 397.

¹¹ KALLAB, J.: *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské*. Vysokoškolské rukověti. Praha : Melantrich, 1935, s. 7

reflektují základní principy jejich aplikace.¹² Nicméně je možné narazit i na další teoretické přístupy, které se od původních koncepcí absolutních a relativních teorií příliš neodchylují.

Teorie uplatňované v rámci českého trestního práva zahrnují koncepty eliminační, rehabilitační a odstrašující.

1.2 Trest smrti ve světě

Trest smrti se může lišit napříč světem, ale obecně je to trest, který je vyhrazen pro trestné činy, jako je vražda, znásilnění, terorismus a násilí. Trest smrti je obecně považován za nejvíce kontroverzní trest, který je v některých zemích stále v platnosti. Země, například Velká Británie, Česká republika, Slovensko, zrušily trest smrti celkově, zatímco jiné země, jako je Spojené státy americké, omezily trest smrti na několik zvlášť závažných zločinů, jinde trest smrti je stále v platnosti, ale je nahrazován jinými tresty, jako je vězení, odnětí svobody nebo zabavení majetku. V zemích, které stále používají trest smrti, se obvykle používají některé formy humanitárních opatření, aby se zabránilo neoprávněným popravám.

Po celém světě se setkáváme s výkonem trestu smrti, a to jak na základě právoplatných rozsudků, tak s tresty smrti provedenými „neoficiální“ cestou, tajným způsobem a bez předchozího rozhodnutí dle platného právního řádu.

V rámci Čínské lidové republiky, která je na čele seznamu zemí provádějících trest smrti, je možné zaznamenat vyšší počet poprav než v celém zbytku světa dohromady. Důvody pro vykonání nejvyššího trestu zahrnují činy jako ohrožení veřejného pořádku, nedovolený obchod s omamnými látkami a ekonomickou kriminalitu.

V Perském zálivu, konkrétně v Íránu, mohou být lidé odsouzeni k smrti za vyjadřování homosexuálních tendencí nebo za politické názory, které jsou v rozporu s oficiální linií.

V Súdánu je možné narazit na trestání smrtí za opuštění náboženské víry nebo za pohlavní styk považovaný za nelegální.

Ve Vietnamu se setkáváme s ohrožením trestem smrti v případech politického aktivismu a finančních deliktů.

¹² RASZKOVÁ, T - HOFERKOVÁ, S.: *Kapitoly z penologie I: vězeňství*. Vydání: druhé, rozšířené a aktualizované. Hradec Králové : Gaudeamus, 2018, str. 45.

V Spojených státech amerických je trest smrti možný například za vlastizradu a další. A v Korejské lidové demokratické republice může být smrt trestem za rozšiřování informací považovaných za nebezpečné, špionážní činnosti nebo rozšiřování náboženských textů, jako jsou Bible.¹³

1.3 Trest smrti v České republice

Historie trestu smrti v českých zemích je stejně bohatá jako kontroverzní. Tento nejtvrdší trest byl odpradáвна užíván jako ultimátní prostředek trestání nejzávažnějších zločinů. V průběhu věků se jeho podoba, stejně jako společenský pohled na něj, výrazně měnil. V dávných dobách byl trest smrti v českých zemích prováděn veřejně, což mělo za cíl odstrašit ostatní od páchání trestných činů. Věšení, stětí nebo upálení byly běžnými metodami provádění tohoto trestu. Veřejné popravy byly později vnímány jako barbarské a byly nahrazeny tichými exekucemi za zdmi vězení.

Za první Československé republiky byl trest smrti aplikován, avšak s jistými omezeními a po pečlivém zvážení. S příchodem komunistického režimu po roce 1948 se však situace značně změnila. Trest smrti byl využíván jako politický nástroj a metoda upevnění strachu a kontroly nad obyvatelstvem. Mnohé politické procesy z této éry jsou poznamenány právě nespravedlivými rozsudky smrti.

Po pádu komunistického režimu v roce 1989 a následné sametové revoluci se Československo, a posléze Česká republika, vydaly cestou demokratizace a respektování lidských práv. Trest smrti byl v této nové éře vnímán jako relikvie totalitního systému a symbol nespravedlnosti, což vedlo k jeho zrušení v roce 1990. Tento krok byl významným ukazatelem odhodlání nově nastoleného demokratického režimu dodržovat a chránit základní lidská práva a svobody. Dnes, kdy je Česká republika členem Evropské unie a signatářem mnoha mezinárodních úmluv o lidských právech, se zdá trest smrti být vzdálenou minulostí. Nicméně, i přes jeho zrušení, se občas objevují názory volající po jeho obnovení, zejména v reakci na zvláště brutální zločiny nebo teroristické útoky. Tyto hlasy argumentují, že existují zločiny tak závažné, že si zaslouží nejprísnejší trest možný, a že trest smrti by mohl sloužit jako silný odstrašující prostředek proti nejzákeřnějším trestným činům.

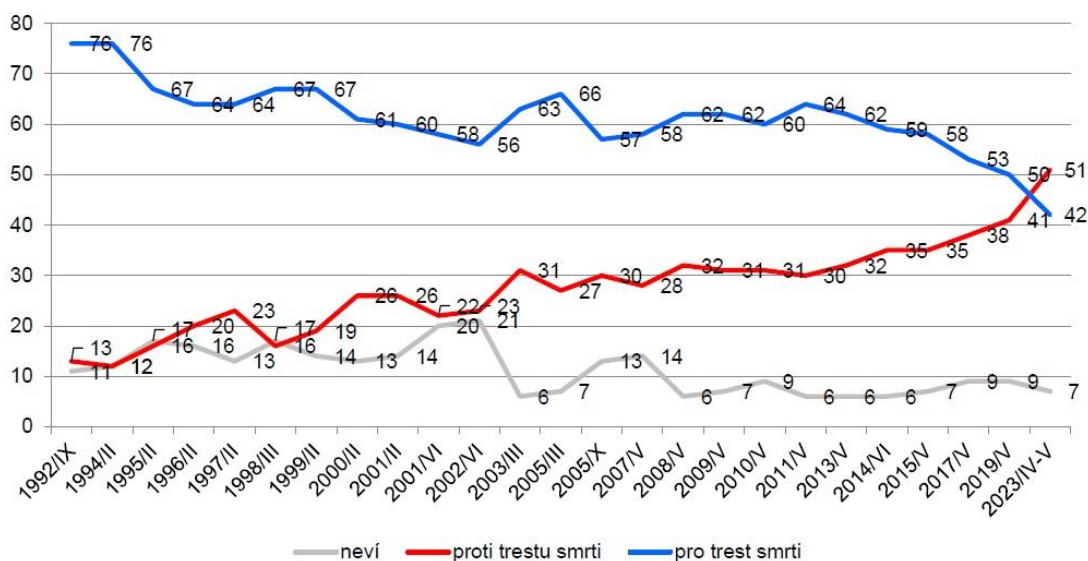
¹³ *Trest smrti* [online]. amnesty.cz, Dostupné na internetu: <https://www.amnesty.cz/trestsmrti> [cit. 2024-02-09].

Vývoj právního systému a lidských práv vedl k jeho zrušení, a to nejen v České republice, ale i v rámci celé Evropy. Zásadním mezníkem bylo přijetí Protokolu č. 6 k Evropské úmluvě o lidských právech, který trest smrti v mírovém čase zakazuje. V rámci evropského kontextu se otázka trestu smrti jeví jako uzavřená kapitola. Nicméně i přesto zůstává tato nejzávažnější forma trestu středem pozornosti akademických prací, průzkumů a diskusí, ať už odborných, tak mezi širokou veřejností. V českém prostředí se jen málokterá témata dostávají do tak prudkých polemik, jako trest smrti, který je v zemi neuplatňován již přes tři desetiletí. Veřejný názor a debaty laiků jsou významně formovány masovými médii, které přinášejí příběhy o zločinech. Proto je nutné přistupovat k průzkumům veřejného mínění o trestu smrti s určitým odstupem a zohledněním konkrétních "mediálních případů" v dané době, a sledovat trendy v delším časovém horizontu. „V Česku poprvé převažují podle Centra pro výzkum veřejného mínění (CVVM) odpůrci trestu smrti nad jeho zastánci. S tím, aby v Česku existoval trest smrti, nyní souhlasí 42 procent lidí, zatímco 51 procent je proti. V porovnání s rokem 1992, odkdy se CVVM na otázky spojené s trestem smrti dotazuje, je počet odpůrců trestu smrti téměř čtyřnásobně vyšší. Vyplynulo to z jarního průzkumu. „¹⁴

¹⁴ *Proti trestu smrti je v Česku poprvé více než polovina lidí, ukázal průzkum* [online]. ct24.ceskatelevize.cz, [25. 7. 2023]. Dostupné na internetu: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/proti-trestu-smrti-je-v-cesku-poprve-vice-nez-polovina-lidi-ukazal-pruzkum-3634> [cit. 2024-02-18].

Postoje občanů k trestu smrti – duben/květen 2023

Graf 2: Stoupenci versus odpůrci trestu smrti v časovém srovnání od roku 1992 (%)

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost.

Z výroků podporujících trest smrti veřejnost nejvíce souhlasí s tím, že „přináší spravedlivé zadostiučinění pozůstalým“ (62 %), nejméně s výrokem o potřebnosti uplatňování principu „oko za oko, zub za zub“ (41 %).

Mezi výroky zpochybňujícími trest smrti jsou na prvním místě uváděny „riziko zneužití“ (83 %) a „riziko justičního omylu“ (81 %), na posledním místě pak je to, že trest smrti je projevem politického populismu (37 %).

- Celá tisková zpráva ke stažení zde: [ob230725.pdf](#)
- Všechny zprávy z tohoto výzkumu: [NS_2304¹⁵](#)

Právo na život je považováno za základní a nedotknutelné, a to i pro ty, kteří se dopustili těžkých zločinů. V rámci evropského kontextu je trest smrti vnímán jako nepřipustný a nehumánní, což je postoj, který má své kořeny v bohaté historii evropského myšlení o právech člověka a jeho důstojnosti. Na závěr můžeme konstatovat, že trest smrti v českých zemích prošel dlouhou cestou od nástroje veřejného odstrašení po symbol

¹⁵ *Postoje občanů k trestu smrti – duben/květen* [online]. cvvm.soc.cas.cz, [25. 7. 2023]. Dostupné na internetu: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/negativni-jevy-bezpecnost/5708-postoje-obcanu-k-trestu-smrti-duben-kveten-2023> [cit. 2024-02-18].

nespravedlnosti a útaku. Ačkoli se jeho funkce v průběhu historie měnila, dnešní právní systém ho odmítá jako nekompatibilní s moderními principy spravedlnosti a lidských práv.

1.4 Zastánci a odpůrci trestu smrti

Součástí debat o trestu smrti byla vždy otázka jeho funkčnosti. Zastánci tvrdili, že má nezastupitelnou preventivní funkci, zatímco odpůrci upozorňovali na nedostatek důkazů o jeho odstrašujícím účinku a nevratnost případných justičních omylů. Kritici trestu smrti se často obávají, že trest smrti může být vykonáván neoprávněně nebo na osobách, které jsou nevinné. Jakákoli justiční chyba, která by vedla k odsouzení nevinné osoby, by byla neodčinitelná. Dějiny práva jsou bohužel plné případů, kdy bylo po letech zjištěno, že odsouzený byl ve skutečnosti nevinný. V moderních českých dějinách se takové situace stávaly méně pravděpodobnými díky pokrokům v kriminalistice a forenzních vědách, nicméně riziko omylu nikdy nelze zcela vyloučit. Dalším aspektem, který stojí za zmínku v kontextu trestu smrti, je jeho morální dimenze. Zatímco někteří vnímají trest smrti jako spravedlivou odplatu za nejohavnější zločiny, pro jiné představuje nepřijatelné porušení práva na život. Tato morální dilemata často vedou k filozofickým debatám o povaze spravedlnosti a úloze státu ve vymáhání práva. V historii českých zemí byl trest smrti předmětem diskusí také v obdobích politických a společenských zvrátů. Za první republiky, komunistického režimu, i po sametové revoluci se role trestu smrti v trestním soudnictví neustále proměňovala. Každá éra přinesla své argumenty pro a proti, často odrážející převažující ideologii a společenské hodnoty doby.

Zastánci trestu smrti argumentují, že tento nejvyšší trest slouží jako odstrašující nástroj proti nejzávažnějším zločinům a je spravedlivou odplatou pro ty, kdo spáchali zvláště odporné činy. Nicméně, podle shromážděných dat, osoby, které se dopustily trestných činů způsobily k uložení smrti, často jednaly v emocionálním rozrušení, pod vlivem návykových látek, nebo jejich jednání bylo odpovědí na specifické okolnosti.¹⁶

T. G. Masaryk v rozhovorech kdysi řekl: *"Sledoval jsem pozorně, má-li trest smrti vliv na zločinnost; studoval jsem statistiku zločinů a zejména vražd po celou dobu, ale nevidím, že by trest smrti měl účinek odstrašující na lidi zločinné; zločinec ve chvíli vraždy nemyslí na trest, ale na úspěch svého zlého činu"*¹⁷ Zastánci trestu smrti obhajují, že některé

¹⁶ BEST, C. C.: *Trest smrti v německo-českém porovnání*. Brno : Doplněk, 1996, str. 16

¹⁷ ČAPEK, K.: *Hovory s T. G. Masarykem*. 1. vyd. souborné. Praha : ČS, 1990, str. 198

případy vyžadují absolutní závěr a že trest smrti může přinést pocit uzavření a spravedlnosti pro oběti a jejich rodiny. Nadále zdůrazňují, že doživotní vězení nemusí být v některých případech dostatečným odstrašením a může představovat trvalou finanční zátěž pro společnost. Zastánci se drží názoru, že trest smrti může sloužit jako nástroj pro udržení pořádku a bezpečnosti ve společnosti. Další argumenty, které zastánci trestu smrti přinášejí, poukazují na to, že některé zločiny jsou natolik zavrženíhodné, že jiný trest, než smrt nepřichází v úvahu. Zmíněná "nezvratnost" trestu smrti je považována za metodu, která zaručuje, že pachatel již nikdy nebude moci ohrozit společnost a její členy. Oponenti trestu smrti často argumentují příklady, kde byli propuštěni nebo uprchlí vězni znovu zapojeni do těžké kriminální činnosti, což podle nich ukazuje na nedostatečnost alternativních trestů. Tato perspektiva také čelí mnoha etickým a praktickým výzvám a otázkám spravedlnosti vůči různým sociálním a etnickým skupinám. Zastánci však trvají na tom, že s pokrokem ve forenzních technologiích a rigorózních soudních procesech lze riziko omylu minimalizovat. Poukazují na případy, kdy byly odhaleny soudní omyly po mnoha letech a odsouzení byli osvobozeni na základě nových důkazů nebo díky DNA testování. Závěrečný argument pro udělení nejvyššího trestu je založen na pragmatických základech, které nesouvisejí s morálními úvahami o trestu smrti. Hlavním bodem je finanční zátěž, kterou stát nese při zajištění trestu doživotního věznění odsouzeného. Dlouhodobé udržení vězně v institucích může být ekonomicky finančně náročné. Kromě toho by vykonání trestu smrti eliminovalo riziko, že by odsouzený mohl v budoucnu ohrozit další osoby, ať už ve vězeňském zařízení nebo po propuštění, pokud by se mu podařilo uprchnout. Odsouzení k doživotnímu trestu mohou jednat s vědomím, že nemají co ztratit, protože jejich trest už nemůže být zvýšen.¹⁸ Přestože je tato debata stále živá, zastánci trestu smrti se domnívají, že v konečném důsledku je trest smrti nezbytným a efektivním nástrojem práva.

Oponenti trestu smrti jsou přesvědčeni, že i jedinci, kteří se dopustili těžkých trestných činů, by měli dostat šanci na opravu a pozitivní změnu svého chování. Hospodářský hledisko je také často diskutované, protože někteří oponenti tvrdí, že provádění poprav může být ve skutečnosti finančně nákladnější než udržování odsouzených ve vězení. Navíc existuje obava z možnosti politického zneužívání trestu smrti, což dokazuje i historická zkušenost, kdy byl trest smrti v minulosti zneužíván pro různé účely. Dále zdůrazňují právo na život, které je zakotveno i v Ústavě.

¹⁸ LYONS, L.: *Historie trestu: justiční tresty od dávných dob po současnost*. Praha : Svojtka & Co., 2004, s.122.

„V roce 1962 byla na popud Spojených národů vypracována a zveřejněna první zpráva o účincích zrušení trestu smrti na určitou kategorii zločinů. Souhrnně se v ní uvádí: „Veškeré dosažitelné informace, zdá se, potvrzují, že zrušení skutečně nikde nevedlo k tomu, že by počet zločinů, které již nejsou trestány smrtí, nějak prokazatelně stoupl.“¹⁹

1.5 Funkce trestu smrti

Funkce trestu smrti je v zásadě srovnatelná s účinky jiných forem trestání. Hlavní rozlišující charakteristiky trestu smrti oproti ostatním formám trestání je převaha určitých specifických funkcí trestu nad ostatními.

- Funkce odplatná neboli retributivní
- Funkce preventivní
- Funkce nápravná neboli rehabilitační
- Funkce eliminační neboli vylučovací
- Funkce restituční

1.5.1 Funkce odplatná neboli retributivní

V souvislosti s trestem smrti převažuje retributivní funkce. Tento trest je od pradávna vnímán jako náprava nebo odplata za spáchání zločinu. Podle principů klasického učení trestního práva má ve specifických situacích trest smrti přísně odpovídat stupni viny a uspokojit požadavek na spravedlivou odplatu za jeho nezákonný čin. Předcházení budoucím zločinům a potenciální rehabilitace pachatele jsou v tomto kontextu pouze vedlejšími aspekty retribuice. Skrze vykonání trestu by mělo dojít k obnově pořádku narušeného nelegálního jednáním. *„Jde vlastně o snahu uložit pachateli trestného činu trest, který co nejvíce odpovídá spáchanému trestnému činu. Je do určité míry založena na myšlence, že ti, co páchají trestné činy, jsou lidé zlí a že zasluhují potrestání analogické tomu, co sami spáchali.“²⁰*

Soudce James Fitzjames Stephen připodobňuje lidskou potřebu po odplatě a její spojení s trestním právem ke vztahu mezi sexuálním touhou člověka a konceptem

¹⁹ BEST, C. C.: *Trest smrti v německo-českém porovnání*. Brno : Doplněk, 1996, s.17.

²⁰ POPELKA, J.: *Penologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2011, s.15.

manželství.²¹ Pro účinnost odvetné funkce trestu je nezbytné, aby byl zvolen vhodný typ a míra sankce, která způsobí viníkovi znatelnou škodu odpovídající té, kterou způsobil. Tato doktrína vylučuje možnost ukládání lehčích sankcí, než je míra spáchaného trestného činu, bez ohledu na možnou rehabilitaci viníka, stejně jako nepřijímá nadměrné tresty, i kdyby měly za následek odrazení od dalších protiprávních aktivit. Je zde aplikován koncept, kdy se zlo odplácí zlem, což je myšlenka hluboce zakořeněná v lidské psychice od doby, kdy měly silný vliv náboženské ideje. K dosažení spravedlnosti je pak nutné způsobit pachateli bolesti nebo újmy, která se shoduje nebo je velmi podobná té, za kterou nese zodpovědnost.

Historické zkušenosti naznačují, že uplatňování odvetného principu trestání nemá výrazný vliv na řešení současných problémů, které trestní právo řeší, jako je zvýšený výskyt kriminality a s tím spojená nutnost chránit společnost před osobami představujícími hrozbu. „*Odstrašující účinek trestu smrti je tedy problematický. Bylo totiž objektivně statisticky prokázáno, že doby používání nejkrutějších odstrašujících trestů vykazovaly značnou zločinnost (např. Anglie 18. století), naproti tomu se nikdy nezpozorovalo, že by po odstranění trestu smrti zločinnost nápadně stoupla.*“²²

1.5.2 Funkce preventivní

Záměrem preventivní funkce je trestem motivovat provinilce k poctivému životu, kde se vyhýbá opakování deliktů, a současně pedagogicky ovlivňovat ostatní členy společnosti, aby se vyhnuli páchání trestných činů. „*Lépe jest zamezovati zločiny, nežli je trestati*“²³ Tato preventivní všeobecná úloha se projevuje jak skrze prevenci zaměřenou na jedince, tak skrze prevenci všeobecnou.

Specifická prevence cílí na dotyčného delikventa, přičemž mu uložená sankce má posloužit jako varování před opakovaným porušováním zákona, bez dalších výchovných opatření. „*Individuální prevence v trestním právu představuje nástroj prevence generální. Opačný přístup je vyloučen, to už by se jednalo o tzv. exemplární trest.*“²⁴ Aplikace principu individuální prevence má za následek i všeobecnou preventivní účinnost, což je přímý

²¹ LATA, J.: *Účel a smysl trestu*. Knihovnička LexisNexis. Praha : LexisNexis, 2007, s. 55.

²² KUČKA, J. – SCHELLE, K.: *Trest smrti včera a dnes*. [Brno : Univerzita J.E. Purkyně], 1982, s. 17-24 roč. 15, č. 3, s. 17-23.

²³ BECCARIA, C. přeložil a poznámkami opatřil JUDR. Josef Sedláček.: *O zločinech a trestech*. Praha : J.Ott. – v komisi knihkupectví, Bursík a Kohout, 1893, s. 96

²⁴ KRATOCHVÍL, V.: *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Beckovy právnické učebnice. V Praze : C.H. Beck, 2012., 921 s.

důsledek zveřejňování soudních případů. Tím, že se společnost setkává s informacemi o udělených trestech, roste u ostatních občanů obavy z možného trestu, což je odrazuje od protiprávního jednání. Rozsah, jakým generální prevence působí, se liší podle konkrétního případu. Ovlivněn je množstvím lidí, kteří se o trestu dozví, a mírou, s jakou je daný případ veřejně diskutován a medializován. „Obecně se uznává, že zvláště v nekonsolidovaných společnostech se nemůže trestní zákonodárství trestu smrti vzdát, nechce-li oslabit svoji účinnost. Právě prostřednictvím trestu smrti lze nejvýrazněji manifestovat převahu státní moci nad jednotlivými členy společnosti.“²⁵

Prevence skrze trest má za úkol snížit, ideálně co nejvíce eliminovat, výskyt trestné činnosti. Myšlenka, že by člověk mohl být potrestán a jeho okolí by se o tom dozvědělo, je pro většinu lidí velmi nepříjemná. Tato obava může vést v mnoha případech k odvrácení od záměru páčání trestných činů a také k celkovému poklesu kriminality. Nicméně to, jak silně tento odstrašující efekt působí, je velmi individuální a závisí na mnoha faktorech.

Při pohledu na preventivní účinek trestu smrti je zřejmé, že v případě jeho vynesení a vykonání se možnost recidivy u konkrétního pachatele nemožná. Společnost má tak jistotu, že tato osoba již nebude působit další škody. Z hlediska širší prevence může hrozba nejvyššího trestu působit jako silný odstrašující prostředek pro ty, kteří uvažují o spáchání závažných zločinů a nejsou ovlivněni duševními poruchami. Perspektiva možného vynesení trestu může u potenciálních pachatelů vyvolat značný strach, který může od kriminálního jednání odradit. Klíčová je otázka dodržení principu nejmenšího možného zásahu do práv pachatele při dosahování účelu trestu.

Zásada subsidiarity vyžaduje, aby byla zvolena taková sankce, která bude co nejméně omezující, a přitom efektivní ve vztahu k cílům trestání. Při pohledu z jiných perspektiv se však jeví, že trest smrti nenaplnuje požadavek na preventivní a výchovný efekt vůči jednotlivcům. Trest smrti tak představuje určitý druh zjednodušení, skok v řešení, které se vzdává možnosti rehabilitace a nápravy jednotlivce. Otázka, do jaké míry má trest smrti odstrašovat ostatní jedince od páčání zločinů, zůstává otevřená, neboť není možné jednoznačně stanovit jak velký má dopad zavedení, ukládání či zrušení tohoto trestu na kriminalitu ve společnosti. Ačkoli někteří obhájci nejtvrdšího trestu tvrdí, že jeho preventivní efekt je významný, tato představa nemusí být nutně pravdivá.

²⁵ KUCHTA, J. – SCHELLE, K.: *Trest smrti včera a dnes*. [Brno : Univerzita J.E. Purkyně], 1982, s. 17-24 roč. 15, č. 3, s. 17-23.

1.5.3 Funkce nápravná neboli rehabilitační

„V rámci rehabilitační funkce trestu (nazývaná též resocializační, nápravná, korektivní, regulativní či penitenciární) je jako hlavní cíl trestu zdůrazňována resocializace a re-educace pachatele tak, aby byl schopen vyvarovat se recidivy a bylo u něj dosaženo změny chování z asociálního na chování společensky akceptovatelné a žádoucí.“²⁶

Ovšem trest smrti vylučuje možnost jakékoli rehabilitace odsouzeného, neboť jeho provedení definitivně znemožňuje jakoukoli šanci na napravení a reintegraci do společenského života. Při pohledu na trest smrti je zřejmé, že možnost návratu pachatele do společnosti a jeho náprava je zcela vyloučena. Jde o konečné nevratné rozhodnutí, které jednoznačně rozhoduje o možnostech dalších deliktů ze strany odsouzeného. Tato eliminace je často klíčovým argumentem zastánců tohoto nejvyššího trestu, kteří ho vidí jako definitivní způsob ochrany veřejnosti. V situacích, kde již neexistuje víra v možnost nápravy pachatele a začlenění zpět do společnosti bez rizika pro ostatní, by se měl trest smrti považovat za krajní opatření. Využití tohoto trestu by mělo přicházet v úvahu jen v extrémních případech, kdy rehabilitace pachatele není možná a jeho přítomnost ve společnosti by představovala trvalé nebezpečí. V takových případech je argumentace pro využití trestu smrti z důvodu jeho eliminačního efektu stále relevantní a často zdůrazněná.

1.5.4 Funkce eliminační neboli vylučovací

Princip izolace, známý také jako eliminační či vylučovací funkce, patří mezi základní a od počátku společnosti uznávané funkce trestání v rámci společnosti. Historicky se uplatňovaly formami jako vyhnanství nebo exil, které mohly mít pro dotčeného jedince smrtelné následky. Postupem času se vyvinul do současných metod izolace, zahrnujících trest odnětí svobody ať už dočasné nebo trvalé, umístění do detenčních ústavů a v extrémních případech i trest smrti. To vychází z přesvědčení, že ti, kdo se jednou provinili trestným činem, mohou spáchat další, a proto je jako preventivní opatření nutné je odstranit ze společnosti nebo z prostředí, kde by mohli představovat hrozbu pro ostatní. Trest smrti představuje konečnou a nevratnou formu vyloučení pachatele ze společnosti – absolutní eliminaci. Aplikace trestu

²⁶ MEZNÍK, J. - KALVODOVÁ, V. - KUČHTA, J.: *Základy penologie*. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Brno : Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995, 75 s.

smrti dojde k absolutnímu odstranění pachatele, což bezpodmínečně zajišťuje ochranu komunity před jeho možnými budoucími činy a plní zcela eliminační funkci.

2 Druhy trestů smrti

Trest smrti má v českých zemích dlouhou a komplikovanou historii. Přestože se metody poprav vyvíjely od krutých středověkých praktik jako bylo upálení či kolo nebo stětí, až po harmonizovanější formy jako je oběšení nebo střílná poprava, trest smrti byl v Československu definitivně zrušen v roce 1990.

2.1 Trest smrti ukamenováním

Tento trest patřil v historii k těm krutějším formám poprav. V českých zemích byl tento druh trestu aplikován především v dobách středověku, kdy právní systém byl založen na feudálním zřízení a církevních dogmatech. Ve Statutech Konrádových jsou zaznamenány první zmínky o trestu smrti ukamenováním. „*Žádný sok ať nikoho neobviňuje, leč by škoda byla známa s bezpečným svědectvím sousedů; a bude-li sok usvědčen, nechť je kamenován za svědectví obecného tržiště.*“²⁷ Ukamenování bylo často vyhrazeno pro zločiny považované za obzvláště hanebné nebo pro určité skupiny lidí, jakými byly například cizoložníci či čarodějnice. Jako forma trestu bylo ukamenování zahrnuto v právních kodexech, jako byl například Majestát Rudolfa II. z roku 1602, kde bylo stanoveno jako trest pro ženy usvědčené z cizoložství. Pro muže byly většinou vyhrazeny jiné typy poprav. Trest smrti ukamenováním byl zrušen osvěcenskými reformami Marie Terezie a jejího syna Josefa II. v druhé polovině 18. století, kdy byly učiněny pokusy o humanizaci trestního práva. Ve světle těchto reforem bylo ukamenování vnímáno jako barbarský zvyk, který neodpovídá novým humanitárním ideálům doby. Tímto se otevřela cesta k modernějšímu a méně krutému právnímu systému, který větší důraz kladl na prevenci zločinu a resocializaci odsouzených. Vývoj právního systému v českých zemích tak odrážel širší evropské tendence k prosazování práv jednotlivce a odmítání tělesných trestů. V současné době je tento způsob trestu charakteristický pro státy s právními systémy založenými na šarii. Ukamenování lze přirovnat k lynčování, nelze jednoznačně určit, kdo způsobil smrt odsouzeného. Účastníci takové popravy vědí, že jim nehrozí trest. Provedení je veřejné a zajišťuje, že odsouzený

²⁷ ADAMOVÁ, K - SOUKUP, L.: *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. Plzeň : Západočeská univerzita, 1999, str. 32

nemá šanci na útěk. Kamenování pokračuje do té doby, dokud odsouzenec nezemře, a lidé se mohou na průběhu poprav přímo podílet.

2.2 Trest smrti utopením

patřil v historii Českých zemí mezi méně časté formy poprav. Byl vyhrazen především pro specifické typy zločinů, jako byly čarodějnictví nebo určité přečiny spáchané ženami. Jako metoda poprav se utopení vyskytuje již ve středověku, avšak postupně bylo vytlačováno jinými formami trestu smrti. Jeho používání lze doložit například záznamy z městských soudů, kde byly rozsudky utopením ukládány. Trest smrti utopením se uplatňoval zejména vůči ženám, které mohly být odsouzeny za různé druhy trestných činů. Doklady o tomto trestu najdeme v historických záznamech, jako je tzv. smolná kniha z Velké Bíteše, kde jsou zaznamenány případy ze 16. století. V roce 1591 byla například Anna Kopřivová z Naloučan potrestána za opakované krádeže, Markéta Bezoušková z Jinošova za žhářství a Lidu z Pyšela o rok později za cizoložství.²⁸ V Pardubicích pak byly odsouzeny dvě ženy k utopení v roce 1555 za vraždu vlastního dítěte.²⁹ Tento trest se vykonával tak, že byl odsouzenec svázán a poté ponořen do vody, až došlo k jeho smrti. V některých případech se používala také klec nebo pytel. Výkon trestu smrti utopením byl zaznamenán i v různých právních kodexech, jako byl například Majestát Rudolfa II. z roku 1602, který popisuje, že "*žena zlá, která by otrávila svého muže, bude živa utopena*". Trest smrti utopením měl navíc často symbolický význam. Vztahoval se k vodě jako čistícímu a očištnému živlu, který měl zároveň odnést hřích a nečistotu z těla i duše odsouzeného. Tato symbolika však nezmírňovala krutost trestu, jež byla v kontrastu s tehdejšími náboženskými a etickými představami o lidském životě a jeho nedotknutelnosti. Historické prameny dokládají, že praxi trestu smrti utopením je možné vystopovat i v lokálních zvykových právech, kde se objevovala jako odstrašující příklad pro ostatní. Ačkoliv byla tato forma trestu v pozdějších stoletích nahrazena humánnějšími metodami, její existence je připomínkou temnějších aspektů právní historie v českých zemích.

2.3 Trest smrti způsobena zvířaty

V dějinách českých zemí se trest smrti způsobenými zvířaty objevoval, ačkoliv nebyl tak rozšířený jako v jiných částech světa. Jeden z nejpoužívanějších případů je poprava

²⁸ ŠTARHA, I. - VERBÍK, A (ed.): *Smolná kniha velkobítešská: 1556-1636*. Brno : Blok, 1973, s. 152-159.

²⁹ BÍČÍK, Z. (ed.): *Knihy smolné*. 1. vyd. Hradec Králové: Kruh, 1969. s. 63-65.

pomocí koní, kdy byl odsouzenec přivázán ke čtyřem koním, které pak byly vedeni do různých směrů. Tato metoda byla využívána především pro potrestání vzpour a velezrady. V jiných případech byli odsouzenci vrženi divokým zvířatům, jako byli medvědi či vlci, což bylo inspirováno antickými a středověkými zvyky. Nicméně, v kontextu českých zemí byly tyto praktiky méně obvyklé a dokumentace takových událostí je sporadická. Nelze opomenout, že výskyt těchto trestů odrážel tehdejší pojetí práva a spravedlnosti, které se od dnešního značně lišilo. Přestože byly tyto kruté formy trestu v českých zemích aplikovány, s postupem času a s rozvojem právního systému došlo k jejich postupnému zániku.

2.4 Trest smrti stětím

Trest smrti stětím patřil v českých zemích k nejstarším formám poprav. Historicky byl vyhrazen pro zločince nejtěžšího kalibru, jako byli vrahové, zrádci nebo lidé obvinění z čarodějnictví. V průběhu staletí byl tento způsob poprav postupně omezen, a nakonec zcela zrušen. Tato radikální forma trestu byla prováděna veřejně, často na významných místech jako byly popraviště na Staroměstském náměstí v Praze, kde měla sloužit jako varování pro ostatní. S postupem času a rozvojem humanitárních názorů na trestání se však postoj společnosti k trestu smrti stětím změnil, což vedlo k jeho postupnému omezení až do úplného zákazu v 19. století. Například poslední veřejná poprava stětím v Praze se uskutečnila v roce 1863. Ve starověku bylo běžné používat různé sečné nástroje pro provádění stětí, mezi které patřily například meč nebo sekera. Tento způsob poprav však nebyl vždy efektivní a často vyžadoval více pokusů, což vedlo k hledání alternativních metod. Tento technologický pokrok vyústil ve vývoj **gilotiny**, stroje navrženého k provedení rychlé a jednoznačné poprav. Gilotina se proslavila svou efektivností a nízkými náklady na použití, což vedlo k jejímu častému používání. V českých zemích se stala známou zejména díky použití v pankrácké věznici. V období druhé světové války bylo na území protektorátu Čechy a Morava nacistickým režimem zavedeno místo pro provádění poprav stětím, známé jako „sekyrárna“. Poprav se odehrávaly podle přesné procedury, začínající obvykle ve čtyři hodiny odpoledne. Skupina vybraných odsouzených byla postavena před komisi sestávající z představitelů německého státního soudu, vězeňského velitele, člena NSDAP, zapisovatele a doktora, byla ověřena jejich totožnost. Poté byl informován o blížící se popravě a předán k popravě. Pomocníci kata, mezi nimiž byl jeden Němec a dva Češi, položili odsouzence na lavici a jeho hlavu upevnili dřevěným límcem. Následovala poprava, při které byla používána gilotina. Tělo oběti pak bylo přesunuto do místnosti ke kanálku, kde se shromažďovala krev,

a následně uloženo do dřevěné rakve. Proces byl velmi rychlý, trval přibližně minutu. Poslední poprava v tomto zařízení proběhla 26. dubna 1945.³⁰

2.5 Trest smrti lámání na kole

Lámání kolem jako forma poprav vyžadovalo, aby byl odsouzený nejprve oděn jen do nejnutnějšího oděvu, podobně jako při ukřižování, a byl přiveden na popraviště. Tam byl pevně svázán k rámu kola, a pak byl tělesně trestán holí, dokud nebyly všechny jeho kosti zlomeny. Poté bylo kolo vztyčeno, což umožnilo shromážděným lidem sledovat dlouhotrvající bolesti odsouzeného. Zkušební kati dokázali provést toto kruté mučení tak, aby kůže zůstala nedotčená, což mělo za následek prodloužení agonie odsouzeného.³¹ Proces lámání na kole zahrnoval možnost katů manipulovat s mírou bolesti, kterou odsouzený zažil. Při zvyšování agonie mohli kati umístit kolo nad plameny nebo nad lůžko s hřebíky. Pokud se naopak rozhodli ukončit utrpení odsouzeného rychleji, mohli zasadit několik cílených úderů do oblasti hrudníku, čímž by odsouzenec byl od svých muk osvobozen. V období panování Jindřicha IV. byla metoda lámání údů změněna, kdy místo kola byl použit svatoondřejský kříž na popravišti. Tento kříž byl položený vodorovně a odsouzený byl na něj upevněn obličejem vzhůru, s rukama roztaženými po stranách. Do kříže byly vytesány drážky odpovídající umístění kloubů. Kat pak se železnou tyčí udeřil každou končetinu dvakrát, což způsobilo zlomeniny. Poté následovaly úderý do hrudníku, které měly přinést rychlé ulehčení, ale obvykle nevedly ke smrti. Po dokončení těchto úderů byl odsouzený umístěn na kole a otočený tváří k nebi, aby mohl vykonat pokání, přičemž doba umírání mohla být i několik hodin, je zaznamenán případ až 24 hodin.³² V roce 1130 skupina šlechticů zosnovala spiknutí s cílem usmrtit knížete Soběslava. Avšak kníže byl včas varován a spiklenci byli dopadeni. Po soudním procesu byli viníci odsouzeni k různým trestům smrti. Někteří z nich byli potrestáni lámáním na kole, zatímco jiným byly useknuté končetiny. Několik z těch, kteří se podíleli na vzpouře, byli odsouzeni k popravě stětím. Břetislav, ve prospěch, jehož bylo vzbouření uskutečněno, byl potrestán oslepením.

³⁰ PANKRÁČKÁ „SEKYRÁRNA“ – ODDĚLENÍ II A V POLICEJNÍ VĚZNICI GESTAPA V PRAZE NA PANKRÁČI [online]. .ustrcr.cz, Dostupné na internetu: <https://www.ustrcr.cz/uvod/pankracka-sekyrarna/> [cit. 2024-02-21].

³¹ LYONS, Lewis. *Historie trestu: justiční tresty od dávných dob po současnost*. Praha: Svojtka & Co., 2004, s. 170.

³² MONESTIER, M. - FRANCEK, J.: *Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost*. Aktualiz. vyd. Přeložil ČADSKÝ.V. V Praze : Rybka, 2001, s. 158.

„Oba pochopové, kteří měli provést vraždu, byli vpleteni do kola, vyloupnuty jim oči, uřezány ruce a jazyk a s přeraženými hnáty pak naražení na kůl, kde bídě dokonali.“³³

2.6 Trest smrti oběšením

Metoda poprav oběšením je známá již pradávna a byla běžně aplikována po celém světě. Až do nedávné doby byla tato forma usmrcení legálně využívána v mnoha zemích. Popravy oběšením se často stávaly veřejnou podívanou, přičemž oběšený se mohl dusit několik minut před úmrtím, a tělo bylo poté vystaveno na veřejnost s cílem odrazovat ostatní od spáchání trestných činů. *„Musíme uznat, že čistě technicky vzato má oběšení výhodu ve své jednoduchosti, úspornosti a snadnosti a podobně jako zastřelení umožňuje i oběšení provádět hromadné exekuce.“³⁴* Trest smrti oběšením má v českých zemích dlouhou a temnou historii. Až do 19. století bylo oběšení často používanou metodou exekuce, která měla odradit ostatní od spáchání zločinů. V průběhu staletí se způsob provádění tohoto trestu vyvíjel a měnil, od veřejných poprav až po zavedení humanitárnějších metod. I přesto však byla právě oběšení často kritizována pro svou krutost a nehumánnost. V 18. a 19. století bylo oběšení před publikem běžnou praxí, která měla za úkol nejen potrestat provinilce, ale také poskytnout varování ostatním. Veřejné popravy byly často doprovázeny velkou diváckou účastí a měly charakter morbidní podívané. V průběhu 20. století však došlo k postupnému odklonu od trestu smrti a veřejné oběšení bylo nakonec zcela zrušeno. Sedm desetiletí uplynulo od doby, kdy veřejnost v Praze byla svědkem trestu oběšením. Šestého září roku 1945, byl na pankráckém popravišti ukončen život Josefa Pfitznera, německého zastupujícího starosty a historika. Tato událost přitáhla pozornost mnoha tisíců lidí a to nejen dospělých. *„Poprava se zvrhla ve vzrušující divadlo pro kratochvíli davů. Kat byl oblečen v nějaké staré gestapácké uniformě s vysokými botami a svědci tvrdili, že dal Pfitznerovi pod šibenici políček,“ netajil se znechucením nad průběhem exekuce tehdejší veřejný žalobce Jaroslav Drábek.“³⁵*

Od té doby byly popravy prováděny v soukromí, za zdmi věznic. V minulosti bylo oběšení hodnoceno za metodu poprav přidělovanou běžným lidem, čímž se lišilo od stětí,

³³ KLABOUC, Jiří. *Staré české soudnictví: (jak se dříve soudívalo)*. Populární právnická knihovna. Praha: Orbis, 1967, str. 13.

³⁴ MONESTIER, M. - FRANCEK, J.: *Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost*. Aktualiz. vyd. Přeložil ČADSKÝ, V. V Praze : Rybka, 2001, str. 405

³⁵ *Poslední veřejnou popravu v Praze si před 70 lety nenechaly ujít ani děti* [online]. idnes.cz, [2015-09-06]. Dostupné na internetu: https://www.idnes.cz/praha/zpravy/posledni-verejna-poprava-v-praze.A150827_2187202_praha-zpravy_bur [cit. 2024-02-19].

jež bylo vyhrazeno pro šlechtice a urozené osoby. Rozhodnutí o způsobu nápravy tak mělo i symbolický význam, kterým soudci mohli vyjádřit pohrdání odsouzeným jedincem.³⁶ V období komunistického režimu v Československu došlo k vykonání trestu smrti oběšením u několika významných osobností, mezi které patří například právnička Milada Horáková, komunistický politik Rudolf Slánský a bývalé strážmistr SNB a národní socialista Jan Buchal. V období vlády komunistického režimu v Československu byl proces poprav řízen přísnými pravidly, stanovenými politickou elitou. Metoda, známá jako "prkno", zahrnovala dlouhý a bolestivý proces škrcení, během kterého lékař kontroluje, zda je odsouzený stále naživu. Tento brutální způsob způsobil, že například Milada Horáková trpěla skoro čtvrt hodiny před smrtí.³⁷ Od poloviny 20. století se v Československu začal aplikovat mírnější způsob oběšení. Přešlo se k praxi tzv. krátkého pádu, kdy oběšenec padal do hluboké jámy po uvolnění propadla. Tato metoda měla za cíl buďto okamžitou smrt způsobenou zlomením krku, nebo v extrémních případech smrt následkem udušení, která mohla trvat déle.³⁸ Trest smrti byl v Československu úplně zrušen v roce 1990, a to i díky silnému tlaku veřejnosti a rostoucímu přesvědčení, že smrtelný trest není vhodným nebo efektivním prostředkem spravedlnosti.

2.7 Trest smrti upálením

V historii českých zemí byl trest smrti upálením jednou z nejkrutějších forem poprav. Používal se zejména v průběhu středověku jako nástroj odstrašení a trest za zločiny považované za zvláště odporné, jako byla kacířství, čarodějnictví nebo urážka majestátu. Tento drastický způsob poprav byl často veřejnou podívanou, která měla za účel vyvolat v lidech strach a poslušnost vůči tehdejšímu právnímu řádu a církevním dogmatům. Zatímco v některých případech bylo upálení na hranici spíše zřídka používaným trestem, v dobách, kdy se oblastí českých zemí šířila panika z čarodějnictví, se stalo výrazně častějším. Období čarodějnických procesů, která vrcholila v 16. a 17. století, přinesla s sebou řadu hromadných poprav, kde byly desítky obětí souzeny zdánlivě na základě nesmírně tenkých důkazů a následně upáleny. Významným příkladem je takzvaný Velký čarodějnický proces v Českém

³⁶ CHMEL, Ladislav.: *Nejslavnější poprav*. Praha : Petrklíč, 2004s. 42-43.

³⁷ *Nejhorší justiční vražda. Smrt Milady Horákové se dotkla Einsteina i Churchilla* [online]. denik.cz, [2020-06-27]. Dostupné na internetu: https://www.denik.cz/z_domova/milada-horakova-justicni-vrazda.html [cit. 2024-02-19].

³⁸ Trest smrti [online]. wikipedia.org, [2024-01-24]. Dostupné na internetu: https://cs.wikipedia.org/wiki/Trest_smrti [cit. 2024-02-19].

Krumlově, kde bylo upáleno na 50 lidí. Přestože byly tyto procesy často založeny na hysterii a falešných obviněních, měly za následek rozsáhlé lidské tragédie a ukazují temnou stránku soudních systémů té doby. S rozvojem humanismu a osvícenských myšlenek postupně docházelo k zániku trestu smrti upálením. V období osvícenství začaly být tyto barbarské metody poprav vnímány jako nehumánní a v rozporu s lidskými právy, což vedlo ke změnám v právním řádu a postupnému odklonu od takovýchto praktik.

2.8 Trest smrti rozčtvrcením

V historii českých zemí byl trest smrti rozčtvrcením jedním z nejkřutějších způsobů popravy. Tato brutální metoda byla vyhrazena pro nejzávažnější zločiny, jako byla velezrada nebo vražda. Oběť byla nejprve přivázána k rozčtvrcovacímu zařízení, které mělo podobu kříže, a poté koně roztrhali tělo na čtyři části. Proces byl často veřejný a sloužil jako varování pro ostatní. Tento druh exekuce však byl v českých zemích používán relativně zřídka, což odráželo jeho extrémní povahu. Naposledy byl rozčtvrcením popraven Albrecht z Valdštejna, který byl obviněn z velezrady. Po jeho smrti začaly být používány humánnější metody popravy. V průběhu 18. století pak došlo v rámci osvícenských reforem k postupnému odklonu od takovýchto krutých trestů. Rozčtvrcení bylo nahrazeno jinými formami exekuce, a nakonec úplně zrušeno. Veřejné popravy byly v českých zemích zakázány v roce 1866

2.9 Trest smrti zastřelením

Metody vykonávání trestu smrti zastřelením se postupem doby zdokonalily. V raných fázích byly k popravě používány neúplně přesné zbraně z doby renesance, které pro zvýšení přesnosti vyžadovaly podporu na trojnožce. Kvůli nízké přesnosti byly popravčí čety často rozsáhlé, až padesátičlenné, a popravy se někdy musely opakovat, pokud první pokusy pouze zraněly odsouzeného. Naopak v moderních dobách se počet střelců snižuje a střílelo se přesně, zpravidla do oblasti hrudníku. Pro snížení psychického nároku na střelce se často používá slepý náboj v jedné zbrani, ale bez vědomí, kdo její vlastně má. Odsouzenec je během exekuce imobilizován svázáním a může být připoután k různým konstrukcím, nebo posazen na židli. Často se také používá metoda zakrytí očí odsouzeného, aby byl uklidněn a odizolován od dění kolem něj během posledních okamžiků života.³⁹ V některých státech bylo rozhodnuto, že místo skupiny popravčích, která mohla odsouzeného často pouze zranit,

³⁹ CHMEL, Ladislav.: *Nejslavnější popravy*. Praha : Petrklíč, 2004, s. 57-59

bude trest smrti zastřelením prováděným jedním střelcem z blízké vzdálenosti, aby byla zajištěna okamžitá smrt a předešlo se tak opakovanému utrpení odsouzeného.

Trest smrti zastřelením byl v českých zemích zaveden až v novější historii, převážně jako vojenský trest pro dezertéry nebo za válečné zločiny. Původně byl trest smrti zastřelením určen primárně pro vojenské osoby a byl vnímán jako čestnější forma poprav. Časem se však tento způsob rozšířil i na civilní poprav, přičemž se stále udržel také trest s oběšením, který byl považován za potupnější a byl vyhrazen pro těžší zločiny a osoby, které byly společnostmi silně opovrhovány. Například po druhé světové válce byli nacističtí zločinci odsouzeni k trestu smrti oběšením, a nikoli zastřelením, což mělo zdůraznit pohrdání a potupu.⁴⁰

⁴⁰ MONESTIER, M. - FRANCEK, J.: *Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost*. Aktualiz. vyd. Přeložil ČADSKÝ, V. V Praze : Rybka, 2001, s.281-282

3 Trest smrti v českých zemích do roku 1918

Koncept "spravedlnosti" byl původně v komunitách spojen s konceptem odvety nebo retribuice. V biblickém kontextu byl nejvyšší bytostí, která stála za spravedlností, Bůh, a chování jedince bylo posuzováno na základě jeho spojení s bohem a vztahy s ostatními lidmi. Nemilosrdný postoj boha z doby starého zákona, který trestal hříchy s nadměrnou přísností, stál v ostrém kontrastu s principem odvetné spravedlnosti, známým jako princip „oko za oko, zub za zub“, zavedeným lidskými zákonodárci. Tento systém přinesl určitou vyváženost do systému trestů, kde odvěta nebyla motivována touhou po mstě, ale spíše přirozenou potřebou spravedlnosti. Trest se rovnal provinění, odměna byla odpovídající původnímu činu. V době Nového zákona se božské učení posunulo k prosazování odpuštění a milosti zákona křivdy se měly vnímat za privilegium. „*Já však vám pravím, abyste se zlým nejednali jako on s vámi; ale kdo tě uhodí do pravé tváře, nastav mu i druhou*“⁴¹ Současná právní perspektiva spravedlnosti je ukotvena v principech přirozeného práva, které jsou v 21. století odraženy v dokumentech o lidských právech. Právo na spravedlivý soudní proces je definováno souborem pravidel a standardů, jež mají být respektovány. Z hlediska současných právních norem je možné označit za nespravedlivé všechny tresty, které překračují hranice demokratického pojetí trestního práva.

3.1 Období feudalismu (od konce antiky do 16. stol.)

Rozvoj měst a feudalismu přinesl nové právní řády a s nimi i změny ve vykonávání trestu smrti. Zatímco v raném středověku byl trest smrti často aplikován bezprostředně na místě, později se začal centralizovat a byl vyhrazen pro závažnější zločiny.

V průběhu historie bylo rozhodování o hrdelních zločinech původně v rukou feudální šlechty, jak církevní, tak světové, která se zaměřovala na ochranu svých práv. Ostatní delikty pak byly delegovány na soudní pravomoc městských obyvatel. Postupem času, až do 16. století, se tak vytvořila rozsáhlá síť městských soudů, které řešily hrdelní zločiny. V těchto soudních institucích, ať již královských nebo poddanských, plnila úlohu nositele hrdelní pravomoci městská rada, která řídila jednak platnými právními předpisy, jednak specifické pokyny a nařízeními své vrchnosti. Tyto vrchnosti, které samy nedisponovaly hrdelním soudem na svém území, posílaly obviněné k soudnímu procesu do nejbližších měst s takovou

pravomocí.⁴² Ještě v období dřívějších společenských struktur se setkáváme s trestem smrti metodou ukamenování, kdy obec společně trestá pachatele. Ostatní formy trestu smrti, které byly v té době běžné, zahrnovaly například popravu stětím hlavy pro vrahy, oběšením pro zloděje, živé pohřbení pro ženy obviněné z čarodějnictví, upálení za čarodějnictví a žhárství či lámání kolem pachatele násilných sexuálních deliktů. Symbolika trestu se také projevovala, například páchání zrady bylo sankcionováno rozčtvrcením, což odráželo vnímání zrádce jako rozpolcené osoby.⁴³

Ve středověku existovala rozmanitá škála hrdelních trestů, které měly převážně symbolický význam a byly zaměřeny na odvetu, odstrašení a někdy i pomstu. Mezi těmito tresty se objevovaly metody jako je poprava sekáním hlavy, oběšením, rozčtvrcením, spálením, utopením, zaživa pohřbením nebo vpletením do kola, mnohdy spojené s dalšími krutostmi jako bylo trhání tělesných částí kleštěmi nebo vyřezávání pásů kůže.⁴⁴ Zajímavostí je, že ve staroslovanském právu měl velký význam krevní msta, což byla forma odplaty, kdy rodina oběti mohla požadovat smrt pachatele.

3.1.1 Ranný středověk (6. stol. – 11. stol.)

V období raného středověku byly právní normy v českých zemích ovlivněny především germánským právním myšlením, které do těchto krajů proniklo s příchodem Slovanů a jejich následným setkáním s Franky.⁴⁵ Trest smrti byl v té době vykonáván způsoby, které se nám dnes mohou zdát barbarské.

První státní struktura vzniklá na území dnešní České republiky byla Velká Morava, vznikající v 9. století. V této době zde panovalo právo založené na zvycích a tradicích předstátních společenství.

Trest smrti byl na území dnešního Česka v době Velkomoravské říše zaveden s příchodem křesťanství z okolních německých zemí. Původní slovanské populace tento druh trestu neznaly. S rostoucími obchodními vztahy mezi českými zeměmi a Německem se na našem území začali usazovat němečtí obchodníci, kteří si vynutili právo být souzeni dle právních norem své vlasti. Společně s těmito obchodními aktivitami se do českého právního

⁴² MONESTIER, M. - FRANCEK, J.: *Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost*. Aktualiz. vyd. Přeložil ČADSKÝ, V. V Praze : Rybka, 2001, s. 340, 342.

⁴³ MALÝ, K.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Student (Leges). Praha : Leges, 2010, s. 142, 144, 147.

⁴⁴ VOJÁČEK, L. - SCHELLE, K. - KNOLL, V.: *České právní dějiny*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 175

⁴⁵ SVÁTEK, J.: *Dějiny poprav a katů v Čechách*. Mýtus. Praha : Havran, 2004, s. 12.

systemu trest smrti.⁴⁶ V Kosmově kronice se píše „... *nebylo ani zlodějů, ani loupežníků, ani muzných. Žádný zločin nebyl u nich těžší než krádež a loupež*“,⁴⁷

První doložené případy trestu smrti spadají do první poloviny 10. století (vrah svaté Ludmily byl shromážděním odsouzen k smrti), zatímco první záznamy o existenci kata v Čechách pocházejí z roku 995 nl.⁴⁸ Kosmasovo tvrzení vyvrací H. Jireček : „*Jest to úkaz i u historiků jiných národův se opakující, že sobě libují v kreslení domnělého zlatého věku, v kterémž jakoby národové zprvu byli žili, z něho pak ve stav pozdější, méně utěšený, přešli.*“⁴⁹

Nejstarší dochované dílo slovanského právního řádu se datuje do druhé půle devátého století a je známé jako "Zákon sudnyj ljudem", jinak také označovaný jako Soudní zákon pro laiky. V 9 stol. se k nám dostal s Konstantinem a Metodějem. Jeho inspirací bylo právní dílo z Byzance, zvané Ekloga, které umožňovalo ukládat trest smrti. Avšak tento slovanský právní dokument tresty, zejména trest smrti, značně zmiřňoval, proto v něm na rozdíl od Eklogy trest smrti nenalezneme. Navíc nešlo o úplně samostatný právní systém, jelikož měl pouze doplňkovou funkci k tehdejšímu obyčejovému právu.

V díle, které sepsal Kosmas, je poprvé zmiňována šibenice v souvislosti s postavou kněžny Libuše, („...*až on pouhým pokynem svým bez vašeho mínění toho odsoudí, onoho dá zabít, jednoho rozkáže vsadit do vězení, jiného oběsit na šibenici*“) ⁵⁰ Nicméně Kosmas sám upozorňuje, že obsah první knihy, kde je tato pasáž uvedena, nemusí být založen na historických faktech, ale spíše na legendách a vyprávěních starších lidí.

3.1.2 Vrcholný středověk (11. stol – 14. stol.)

Vrcholný středověk pak přinesl kodifikaci práva, kdy byly vytvořeny rozsáhlé právní sbírky, jako byla například Majestas Carolina, která standardizovala trestní právo a postupy. Sbírkou z roku 1351, známá také jako Karlova trestní ordonance, ukládala trest smrti za zločiny jako je vražda, loupež, zrada nebo čarodějnictví.

⁴⁶ SVÁTEK, Josef. *Dějiny poprav a katů v Čechách*. Mýtus. Praha: Havran, 2004. str.12.

⁴⁷ KOSMAS: *Kosmova Kronika česká*. [z angl. orig. přel. Hrdina, K. - Bláhová, M.]. 5. vyd., (Ve Svobodě 1. vyd.). Praha : Svoboda, 1972, s. 14.

⁴⁸ SVÁTEK, Josef. *Dějiny poprav a katů v Čechách*. Mýtus. Praha: Havran, 2004. str.15.

⁴⁹ JIREČEK, H.: *Slovanské právo v Čechách a na Moravě*. V Praze : Sklad Karla Bellmanna, 1863, st. 140.

⁵⁰ KOSMAS: *Kosmova Kronika česká*. [z angl. orig. přel. Hrdina, K. - Bláhová, M.]. 5. vyd., (Ve Svobodě 1. vyd.). Praha : Svoboda, 1972, s. 18.

Zmínky o trestu smrti nalezneme již ve Statutech Konrádových⁵¹, také zde zmínku o soubojích. Bylo stanoveno, že souboje se smějí odehrávat pouze s cizinci a jako zbraň se používal kyj. V průběhu času se vyvinula pevně stanovená pravidla pro souboje, jak potvrzuje Řád práva zemského V období středověku měly soudní souboje roli, fungující jako prostředek právního rozhodování. Pokud účastník takového podlehl, jeho smrt se považuje za důkaz jeho provinění a zároveň jako vykonání trestu. Na druhé straně, selhání v případě přísahy vedlo k prohlášení soudní osoby za vinného, což následně mělo za následek uložení specifického trestu. *"Z hlediska procesního šlo o pokus zjistit pravdu pomocí boží síly, a tím zajistit spravedlivé zhodnocení projednávaného případu. Na první pohled se nejednalo o přímé mučení, ale při hlubším pohledu se nám celá záležitost ukazuje v jiném světle. Většina božích soudů byla v podstatě spojena s určitou mírou utrpení vyšetřovaného, který byl vystaven topení, pálení, opařování vroucí vodou, bití, trávení nebo zraněním v průběhu možného souboje, kdy se už zcela jistě jednalo o způsoby skutečného mučení."*⁵² Hrdelní řád obsahoval ustanovení, které zakazovalo obvyklý obvyklou praxi, že neúspěšná poprava (např. přetržený provaz nebo přežití odsouzeného i po třech úderech meče) bylo vnímáno jako Boží znamení pro osvobození odsouzeného. Lidé běžně projevovali svou frustraci útokem na kata za nezdařenou exekuci. Josephinský trestní řád však zřetelně stanovil, že pokud se poprava nezdaří, nikdo nesmí zaútočit na popravčího pod hrozbou trestu smrti.

Inkvizice, nově vzniklá instituce katolické církve, prosadila svou pravdu jedinečným způsobem. Jeho hlavním posláním bylo vymýcení kacířství. Zpočátku byly zavedeny inkvizice proti hnutím ohrožujícím křesťanské učení a autoritu samotné církve. Inkvizitory, speciální soudci ustanovení papežem, měli za úkol vyhledávat, stíhat a potrestat ty, kteří se odchýlili od oficiálního dogmatu, spolu s lidmi, kteří takové osoby podporovali. Evropa byla svědkem zrodu mnoha inkvizičních soudů, kde byli lidé často bez oprávněného důvodu mučení a usmrcení, obvykle na základě přinucených obvinění od jiných, kteří se sami snažili uniknout perzekuci. Tento systém byl propracovaně strukturovaný, kde mučení probíhalo úmyslně pomalu a bylo zaměřeno na extrémní bolest, aby se dospělo ke všem možným doznáním. *"Pravda" byla uzamčena ve svědkově těle, nikoli slovech, a bylo nutné ji uvolnit mučením*⁵³ Středověká Evropa mučení běžně využívala jako nástroj k získání důkazů u široké škály trestných činů, jak v civilních, tak v církevních procesech. Přes útrapy, které

⁵¹ V období vlády knížete Konráda II. Oty byl v roce 1189 v Salské vytvořen zákoník, který je nejstarší dochovanou soubornou právní normou v českých zemích

⁵² SLUŠNÝ, J.: *Historie mučení*. Praha : XYZ, 2008, s. 12.

⁵³ LYONS, Lewis. *Historie trestu: justiční tresty od dávných dob po současnost*. Praha: Svojtka & Co., 2004, str.127

mučení způsobilo, se očekávalo, že vymytí ze subjektu zlo a míra použitého násilí se odvíjí od závažnosti obvinění, které nemusí být vždy opodstatněné. Trestání mělo sloužit jako odstrašující příklad a podporovat veřejný pořádek a upevnit panovníka. Rozlišuje se mezi mučením jako důkazním nástrojem a jako skutečným trestem. Cílem mučení v případě podezřelých nebylo způsobit smrt, ale vyvolat přiznání. Pokud oběť mučení nepřežila bez přiznání, případ z právního hlediska zůstával neuzavřený. Když se obviněný během výslechu přiznal, bylo to bráno jako nezvratný důkaz viny a následoval trest smrti, jehož provedení mohlo být rychlé nebo mučivé, dle rozhodnutí soudu. V rámci Josefinských reforem došlo k přepracování postupů v trestním řízení a k aplikaci fyzického trestu během výslechu. Smrt byla stanovena jako sankce pro 42 typů trestných činů, které byly kategorizovány do sedmi skupin na základě tématu (například zločiny proti bohu a církvi, proti vládci, proti lidskému životu, majetkové přestupky, sexuální zločiny a další). Jaký druh smrti byl uložen, závisel na konkrétním deliktu. Za rouhání byla ukládána smrt upálením, za distribuci letáků s agitací proti panovníkovi následovalo stětí, za loupežné vraždy lámání na kole, za opakovanou krádež oběšení a za homosexuální akty upálení za živa nebo po předchozím stětí. Před samotnou exekucí mohl být trest zpřísněn metodami fyzického mučení, jako bylo šlehání, vláčení koněm, nebo mučení pomocí rozpálených kleští.⁵⁴ Nicméně nejdůležitějšími prameny byly právní knihy. Tyto knihy zahrnovaly obyčejové právo a odráželo zvyky šlechty. Tyto právní texty nebyly sice samy o sobě zákony, ale hrály klíčovou roli při rozhodování soudních sporů. Jedním z důležitých pramenů, dokumentujících procesní právo, byl Řád práva zemského. V tomto řádu byly například vraždy spáchané v přítomnosti krále či soudu, trestány okamžitou popravou prostřednictvím stětí bez dalšího soudního řízení.⁵⁵ Naopak jiné typy zločinů, jako byl únos dcery, byl předmětem soukromého práva, kde otec mohl zabít svou dceru i únosce, pokud se dcera dobrovolně provdala za svého únoscem. V případě vdovy, která si vzala únoscce, byla sankční ztráta věna, nikoliv trest smrti. „*neb jest vdovám svobodno muže pojeti, kterýž se jim líbí*“.⁵⁶

V prameni ze 14. století, známém jako Práva zemská česká, která sepsal Ondřej z Dubé, vysoký zemský soudce, nalezneme kromě procesního práva i zmínky o trestech. V

⁵⁴ MALÝ, K.: *Tři studie o trestním právu v českých zemích v 17. a v první polovině 18. století*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, s.136.

⁵⁵ JIREČEK, H.: (ed.). *Codex juris Bohemici*. Pragae : Typis Grégerianis, 1870, s. 217.

⁵⁶ Tamtéž s.248 – 250.

tomto případě otec znásilněné dcery mohl násilníka popravít stětím, a pokud dcera souhlasila se skutkem, mohl popravít oba.⁵⁷ Tím byla dána oficiální podpora svépomoci.

Dále jsou důležité zemské desky nálezové, kam se zaznamenávaly soudní rozsudky. V jednom z nálezů z roku 1378 je uvedeno, že vytažení meče před nejvyšším písařem u zemských desek mělo být potrestáno amputací ruky, a pokud při tomto činu byla prolita krev, trestem byla smrt.

Ve středověku byl trest smrti v rámci českých zemí, stejně jako v ostatních oblastech Evropy, standardní součástí trestního práva.⁵⁸ Hrdelní jurisdikce na území, které dnes odpovídá České republice, se začalo formovat přibližně v polovině 13. století, když došlo k centralizaci veřejné trestní pravomoci do rukou státních orgánů. Do té doby byla běžná praxe soukromé pomsty založené na principech krevních msty.⁵⁹

3.1.3 Období renesance (15. stol. – 17. stol.)

V době renesance a baroka došlo k dalšímu rozvoji právních norem a trest smrti byl stále vnímán jako legitimní prostředek odstrašení. Nicméně, v této době se také začíná rozvíjet právní věda a s ní i první hlasy volající po humanizaci trestů. Významnou postavou byl například Jan Amos Komenský, který ve svých spisech prosazoval větší důraz na prevenci zločinu a výchovu k morálce, namísto krutých trestů.

V patnáctém století byly formulovány zákony uvádějící trest smrti, jež vycházely z právních tradic z období vlády Přemyslovců. V roce 1407 byl publikován právní kodex Českého království, definující trest smrti pro zločiny jako vraždu, loupež, krádež, podvody, znásilnění a další těžké delikty. Dalimilova kronika z roku 1437 obsahovala trest smrti pro obviněné z praktikování čarodějnictví. Poté v roce 1538 Rudolf II. prosadil zákoník, který rozšířil spektrum zločinů spadajících pod trest smrti, včetně velezrady a povstání. V roce 1542 byl aktualizován kodex Českého království, který zahrnul trest smrti pro útoky na církev nebo monarchii. V roce 1609 byl přijat Majestát Českého království, zdůrazňující tresty smrti pro řadu zločinů, včetně útoků na církev, povstání, velezradu, loupež, krádež a

⁵⁷ ČÁDA, F.: *Nejvyššího sudiho království českého Ondřeje z Dubé práva zemská česká*. Historický archiv. Praha : [s.n.] 1930, s. 130.

⁵⁸ MALÝ, K – SIVÁK, F.: *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Jinočany : H & H, 1992, s. 335.

⁵⁹ VOJÁČEK, L. - SCHELLE, K. - KNOLL, V.: *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 173.

znásilnění. Nakonec v roce 1627 byl přijat zákon odstranění všech předchozích zákonných ustanovení týkajících se trestu smrti.

3.1.4 Období baroka a osvícenství (17. stol – 18. stol)

Barokní období je také dobou, kdy se začaly objevovat první "zábavní" popravy, které byly veřejně přístupné a staly se jakýmsi morbidním divadlem pro masy. Tento fenomén odrážel tehdejší společenský názor, že poprava má sloužit nejen jako trest, ale i jako varování pro ostatní.

Osvícenství přineslo další proměny v pojetí trestu smrti. V Čechách se začaly šířit myšlenky o humanitě a rovnosti, které se odrazily i v trestním právu. Analýza historie trestu smrti v českých zemích také odhaluje, že i přes jeho postupné omezování a nakonec zrušení, stále existují diskuse o jeho potenciálním znovuzavedení, zejména v reakci na závažné zločiny. Tyto debaty jsou často ovlivněny emocemi a strachem z násilí, což ukazuje, jak hluboce je trest smrti zakořeněný v historii a kultuře. Přesto je důležité si vzpomenout, že jeho zrušení bylo krokem k dodržování základních lidských práv a hodnot, které jsou dnes ve vyspělých společnostech považovány za samozřejmé.

3.1.4.1 Tereziánské a Josefínské reformy

Komplexní právní předpis, který byl prvním v historii, jež systematicky reguloval směrnice pro uvalení a vykonání trestu smrti v rámci českých území, součástí někdejší habsburské říše, je znám pod názvem *Constitutio Criminalis Josephina*. Tento dokument byl obecně známý v českém jazykovém prostředí jako *Nové útrpné a hrdelní právo pro České království, Moravské markrabství a Slezské knížectví*, vydané v roce 1707 Josefem I. V Josefínských reformách byla kladená významná váha na zabezpečení ochrany nejen vládců a státních institucí, ale také na obranu boha, víry a církve. Díky církvi se rozšířily soudní procesy, známé jako boží soudy nebo ordály. Tyto procesy sloužily jak jako prostředek k určení viny obviněného, tak často rovněž jako forma výkonu trestu. Podezřelý byl podroben zkoušce, přičemž se očekávalo, že nadpřirozené síly zasáhnou a rozhodnou o jeho vině či nevině, a tudíž i o konečném verdiktu. V praxi šlo o testy, které mohly vést k smrti a v mnoha případech toho skutečně dosáhly. *"Před tváří bohů se lidé mnoho staletí neodvážili lhát. Stačilo je vyzvat k přísaze a v případě, že se ji odvážili složit, byli pokládáni za nevinné."*⁶⁰

⁶⁰ SLUŠNÝ, J.: *Historie mučení*. Praha : XYZ, 2008, s. 12.

Nejznámější používané byly přísahy, soudní souboje, zkoušky vodou, zkoušky ohněm a zkoušky polykáním. Tyto praktiky byly běžně používány a představovaly v té době uznávané důkazní prostředky. V roce 1768 došlo k vydání *Constitutio Criminalis Theresiana*, dalšího právního kodexu, který se vztahoval na území českých zemí a obsahoval také ustanovení o trestu smrti.⁶¹ Tereziánská reforma trestního práva přinesla novou klasifikaci hrdelních trestů, odlišující se mírnější a tvrdší formy poprav. Mírnější tresty zahrnovaly popravu stětím a oběšením, přičemž oběšení bylo pro ženy zakázáno, a tak jim zbyla jen možnost popravit mečem. Tvrdší tresty zahrnovaly upálení za živa, rozčtvrcení, lámání na kole. V případě, že byly okolnosti zločinu zvláště závažné, trest se mohl dále přitvrdit brutálními metodami jako bičování cestou na popraviště, šubání kleštěmi, řezání kůží na pruhy, odřezání jazyka nebo jeho vytrhávání skrze krk. Tvrdší tresty také zahrnovaly stětí nebo oběšení, pokud byly doplněny o další tělesné útrapy, například o amputaci ruky nebo propíchnutí mrtvého těla kůlem.

Nicméně Tereziánští zákonodárci zakázali některé metody poprav, jako bylo utopení, rozdrcení, pohřbení zaživa nebo probodnutí zaživa kůlem. Také zakázali zvláště brutální formy poprav u žen, jako bylo lámání na kole a rozčtvrcení.

V 17. století bylo na území Českých zemí zaznamenáno stíhání údajných čarodějnic. Ačkoli byly procesy vedené pro obvinění z čarodějnictví běžné, neměly tak dramatický rozsah jako v některých sousedních zemích, například v Německu, kde byl v 15. století publikován traktát "*Malleus Maleficarum*" (kladivo na čarodějnice), což bylo dílo sloužící jako příručka pro vedení inkvizičních procesů.

V Českých zemích se sice čarodějnictví stíhalo už před bitvou na Bílé hoře, ale často bylo spojováno s jinými zločiny. Obviňování z čarodějnictví bylo vnímáno jako druh hereze, protože jednání s domnělou smlouvou spojené s ďáblem znamenalo odvrácení se od křesťanské víry.⁶² V období po bitvě na Bílé hoře docházelo na území Českého království k rozsáhlému perzekucím osobám obviněným z čarodějnictví, přičemž tato situace byla zvláště patrná ve Slezsku ve 40. letech 17. století. V té době se prováděly masové popravy obviněných, mezi kterými nebyly vynechány ani děti či kojenci. Na Frývaldovsku, bylo popraveno za sedm měsíců v roce 1651 98 osob, na přelomu 1651 * 1652 23 dětí. Moravské

⁶¹ FICO, R.: *Trest smrti*. Bratislava : *Kódexpress*, 1998, s.43

⁶² KOČÍ, J.: *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. a 18. století*. Praha : Horizont, 1973, str. 9-10.

země rovněž zažívaly v druhé polovině 17. století nárůst obvinění z čarodějnictví a následných exekucí.⁶³

Marie Terezie vydala v roce 1755 patent, který se postavil proti pověře o upírech a obecně proti přesvědčení o existenci čarodějnic. Patent zdůrazňoval, že takové případy jsou často založeny na pověrčivosti nebo podvodu.⁶⁴ Marie Terezie vydala nařízení, aby soudy nemohly zahajovat procesy týkající se čarodějnictví bez souhlasu císařovny. Tento krok mezi panovníci rozhodovat o případech obvinění z čarodějnictví v rakouských a českých zemích a vyjadřoval její skepticismus ohledně skutečné existence čarodějnictví, což naznačovalo možnost postupného odstranění těchto pověrčivých přesvědčení.⁶⁵ Období vlády Josefa II. přineslo zásadní zlom ve vnímání a právním postavení čarodějnických procesů. V josefinském právním řádu již nelze najít žádná opatření týkající se postupů proti osobám obviňovaným z čarodějnictví, což signalizuje odklon od pověrčivých praktik minulosti a směřování k osvícenskému přístupu k právu a spravedlnosti.⁶⁶

V hrdelním řádu Theresiana byla hlavním důkazním prostředkem tortura. Ta znamenala mučení obžalovaného za účelem dosažení jeho přiznání, které se považovalo za „korunu důkazů“. Obžalovaný se považoval za vinného, pokud se mu nepodařilo prokázat nevinu. Beccario o mučení napsal: „*Podivným výsledkem, který nutně plyne z užívání mučidel, jest, že neviný jest v horším postavení nežli viník, poněvadž jestliže oba dva byli podrobeni mučení, prvý má všechny nepříznivé podmínky; poněvadž buď dozná zločin a jest odsouzen, anebo jest prohlášen za nevinna, a utrpěl nezasloužený trest. Avšak viník má pro sebe šťastnou náhodu, jestliže vytrvale vzdoruje mukám, musí býti osvobozen jako neviný, a vymění trest větší za menší. Tudiž neviný nemůže než ztratiti, viník nemůže než získati*“⁶⁷ Tereziánský zákoník určil přesná pravidla užívání tortury, její stupně, technické podmínky a dobu, po kterou směl být vyslýcháný trápen. Tortura byla přípustná jen u těžkých zločinů, které byly trestány smrtí, aby snad s ní spojené utrpení nebylo těžší než vlastní trest.⁶⁸ Užívání tortury se zakázalo v roce 1776, což byl významný posun k humanitárnějším metodám právního systému. Vliv na tento zákaz mělo několik faktorů, mezi které patřilo i

⁶³ KOČÍ, J.: *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. a 18. století*. Praha : Horizont, 1973 s.82 – 83.

⁶⁴ Tamtéž 151

⁶⁵ Tamtéž s.154.

⁶⁶ Tamtéž s. 169.

⁶⁷ BECCARIA, C. přeložil a poznámkami opatřil JUDR. Josef Sedláček.: *O zločinech a trestech*. Praha : J.Otty. – v komisi knihkupectví, Bursík a Kohout, 1893, s. 32–33.

⁶⁸ MALÝ, K.: *České právo v minulosti*. Praha : Orac, 1995, s. 146.

rozšíření osvícenských myšlenek o lidských právech a důstojnosti. Kritika mučení jako metody vynucování přiznání byla rovněž posílena díky publikaci spisu "O odstranění tortury" od Josefa Sonnenfelse, který byl vydán v roce 1775. Sonnenfels ve svém díle argumentoval proti barbarství tortury a zdůrazňoval potřebu reformy trestního práva. Jeho práce měla výrazný dopad na veřejné mínění a přispěla k zákazu této kruté praxe.⁶⁹

Na úsvitu evropského hnutí za zrušení trestu smrti stál významný spis Caesara Beccarie "O zločinech a trestech" z roku 1764. Beccaria v něm prosazoval odstranění trestu smrti, s několika výjimkami, a jeho nahrazení trestem doživotního vězení, což v té době bylo v podstatě rovnocenné s otroctvím. Jeho dílo získalo pozitivní odezvu od osobností jako byli Voltaire či Montesquieu. Na druhou stranu JJ Rousseau nabízel odlišný pohled, i když se také postavil proti nadměrnému počtu poprav a popravám za účelem výstrahy. "*V 18. století vstoupil trest do moderní doby a Césare Beccaria vyzýval k ukončení mučení a volal po trestech, které by byly rychlé, jisté a přiměřené*".⁷⁰ Osvícenské ideje, včetně postojů k trestu smrti, měly významný dopad na některé evropské panovníky, jako byl Josef II. Tento habsburský panovník, známý svými osvícenskými reformami, zavedl řadu změn, které měly trestní systém humanizovat. V roce 1787 vydal Všeobecný zákoník o zločinech a trestech, který omezoval používání trestu smrti a zaváděl mírnější tresty za určité zločiny. V českém právním prostředí se tak poprvé v historii objevily principy jako „*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*“ (žádný zločin bez zákona, žádný trest bez zákona), důležitost souladu mezi mírou nebezpečí skutku a přísnosti sankce, zaměření na převýchovu delikventa a také otázka zavinění jako podmínky pro uznání trestnosti činu.⁷¹ Od tohoto okamžiku se trestem s největší možnou váhou mělo stát uvěznění, které bylo v následujících letech nahrazeno pracovními povinnostmi, když byli odsouzeni nasazeni k táhnutí lodí na řece Dunaj. V některých případech, kdy byla spáchána závažná porušení vojenského zákona, byl uplatňován rozsudek smrti zastřelením, což bylo vyhrazeno pro situace stanného práva. Nedlouho po úmrtí Josefa II. byl prostřednictvím dekretu ze dne 2. ledna 1795 trest smrti znovu zaveden Leopoldem II pro případy velezrady či pokusu o ni.⁷²

⁶⁹ ADAMOVÁ, K - SOUKUP, L.: *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. Plzeň : Západočeská univerzita, 1999, s 136.

⁷⁰ LYONS, L.: *Historie trestu: justiční tresty od dávných dob po současnost*. Praha : Svojtka & Co., 2004, s. 183.

⁷¹ MALÝ, K.: *České právo v minulosti*. Praha : Orac, 1995, s.157.

⁷² MALÝ, K – SIVÁK, F.: *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Jinočany : H & H, 1992, 533 s

⁷² LIŠKA, O.: *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. 2., opr. a rozš. vyd. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). Praha : Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006, s. 14 – 15.

3.2 Národní obrození až moderní doba (od 18. stol. do roku 1918)

Ve starším uherském právu byl systém trestů obvykle velmi tvrdý, včetně smrti, která se nejčastěji vykonávala stětím hlavy nebo oběšením. Oběšení bylo typickým trestem pro zloděje a členy společensky nižších tříd. Bylo však možné, aby se odsouzený vyhnul trestu, pokud zaplatil dostatečné množství peněz nebo majetku.⁷³

V roce 1803 byl vydán za vlády Františka I, nový zákoník, o zločinech a těžkých policejních přestupcích. Legislativa na území Čech zůstala významně ovlivněna tímto zákoníkem až do poloviny 20. století. Trest smrti byl opětovně vymezen pro širší spektrum trestných činů než pouze pro velezradu, avšak výskyt tohoto trestu byl redukován v porovnání s obdobím před rokem 1787. Mezi trestné činy, které mohly být potrestány smrtí, patřila vlastizrada, vražda, padělání cenných papírů, úmyslné zapalování ohně v případech, kde bylo zřejmé, že pachatel si byl vědom možných důsledků svého činu. Podle nového zákoníku se trest smrti realizoval pouze formou oběšení. Bylo zakázáno vykonávat tento trest nad těhotnými ženami a nemocnými osobami. Verdikt byl nejdříve oznámený odsouzenému a následně veřejně vyhlášen na popravišti za účasti obviněného, písaře a úředníků. Trestní zákon z roku 1852, označovaný jako číslo 117/1852 Ř.z., nebyl ničím jiným než novelizace předchozího zákoníku. Trest smrti byl ukládán za pokus o atentát na panovníka, za vraždu při loupeži, za úmyslné usmrcení, za úmyslné poškozování cizího majetku, nebo za činy vzpoury a rozruchu během stanného práva.⁷⁴ Novinkou a vylepšením oproti dřívějším právním předpisům byla přesnost tohoto zákoníku, jeho srozumitelné a jasné ustanovení, rozčlenění trestných činů podle míry nebezpečí pro společnost a přesné stanovení sankcí. Osoba obviněná byla buďto zadržena ve vězení až do smrti, nebo byla popravena oběšením. V 19. století se vlivem průmyslové revoluce a nástupu liberalismu objevily další požadavky na reformu trestního práva. V roce 1848 byl ve vlně revolucí po celé Evropě zrušeno nevolnictví, což mělo dalekosáhlý dopad i na trestní právo. V této době se začala formovat myšlenka, že trest smrti není v civilizované společnosti přijatelným řešením. Navzdory tomu, že trest smrti byl v některých státech stále uplatňován, jeho existence byla stále více podrobována kritice. Během 19. století v českých zemích došlo k řadě právních reforem, které postupně omezovaly aplikaci trestu smrti. V roce 1861 byl například vyhlášen Trestní zákoník pro rakouskou říši, který byl později přejat i pro české země, a který nahradil staré středověké

⁷³ VOJÁČEK, L - SCHELLE, K.: Právní dějiny na území Slovenska. Právo (Key Publishing). Ostrava : Key Publishing, 2007, s. 136.

⁷⁴ Viz zákon 117/1852 Ř.z. o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících.

právní normy. Tento zákoník stanovil trest smrti pouze pro nejtěžší zločiny, jako byla velezrada nebo vražda. Současně docházelo k zavedení nových forem trestání, které měly nahradit fyzické tresty, například trest odnětí svobody. Vláda Františka Josefa I. přinesla další trestněprávní reformy, které měnily pohled na trest smrti i v českých zemích. Snažilo se o omezení jeho používání a postupně byly zaváděny alternativní tresty za těžké zločiny. V této době se také začíná klást větší důraz na práva obviněných a spravedlivý soudní proces. změny. V průběhu staletí se trest smrti proměnil z barbarského exemplárního trestu na symbol nepřijatelnosti a nespravedlnosti v moderní společnosti.

„Když se podíváme na tradiční systém trestů, jak byl praktikován před nástupem moderní doby v Evropě od pozdního středověku přes osvícenství až do počátku 19. století, bude nám svou krutostí, surovostí a pověřčivými rituály a pochmurnými ceremoniemi, jež byly neodmyslitelně spjaty s výkonem trestů, připadat jako divadlo hrůzy.“⁷⁵

S příchodem 20. století a po vzniku Československé republiky došlo k dalšímu přehodnocení trestu smrti. Ačkoliv byl trest smrti stále součástí trestního zákoníku, jeho vykonávání bylo postupně omezeno a v některých obdobích dokonce morálně a právně sporné.

⁷⁵ DÜLMEN, Richard van. *Divadlo hrůzy: soudní praxe a trestní rituály v raném novověku*. V Praze: Rybka Publishers, 2001, 7 s.

4 Trest smrti v českých zemích 1918-1990

Diskuse o zrušení trestu smrti byla stále živá, a to především v období mezi světovými válkami, kdy se v Československu začaly prosazovat humanističtější tendence v právu a trestání.

4.1 Období vzniku Československa

Vznik Československé republiky 28. října 1918 přinesl otázku, jaké právní předpisy budou v nově vzniklém státě platné, neboť do té doby byly v zákonech z doby Rakousko-Uherska. Tuto problematiku řešil první právní předpis nové republiky, zákon číslo 11/1918 Sb., který se týkal ustavení samostatného československého státu. „*Účel zákona je vyjádřen hned v úvodu: Aby zachována byla souvislost dosavadního řádu právního se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upraven byl nerušený přechod k novému státnímu životu..., stanoví pak čl. II., že veškeré dosavadní zemské a říšské zákony zůstávají prozatím v platnosti.*“⁷⁶ V důsledku toho byl absolutní trest, tedy trest smrti, zachován v právním řádu, ale byl použit pouze omezeně a zejména pro závažné činy jako je velezrada. Legislativa týkající se trestu smrti byla ovlivněna zákonem č. 91/1934 Sb., o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech. Podle §1 tohoto zákona měl být trest smrti nahrazen doživotním vězením nebo trestem těžkého žaláře na 15 až 30 let v případě, že existovaly polehčující okolnosti a aplikace trestu smrti by byla nepřiměřeně tvrdá. Pokud byl obžalovaný shledán vinným z trestného činu, za který mohl být odsouzen k smrti, musel porotní soud hlasovat o tom, který z těchto trestů mu uloží. Před vykonáním trestu smrti však bylo nutné počkat na rozhodnutí prezidenta republiky o neudělení milosti.⁷⁷ V praxi se trest smrti v tomto období stal spíše formální záležitostí, neboť většina odsouzených k tomuto trestu byla nakonec prezidentem omilostněna. Během existence Československa v letech 1918 až 1938 bylo provedeno 15 exekucí. První prezident, Tomáš Garrigue Masaryk, který byl známým protivníkem trestu smrti, udělil milost mnoha odsouzeným. V období jeho prezidentství bylo skutečně popraveno jen 9 lidí.⁷⁸ O trestu smrti se vyjádřil: „*Těžká byla pro mne otázka trestu smrti; stálo mě to mnoho nocí, když jsem měl podepisovat trest smrti, a dni, kdy jsem to učinil, mám*

⁷⁶ VANĚČEK, Václav. *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945: učebnice pro vysoké školy*. 2., přeprac. vyd. Praha : Orbis, 1970, s. 40.

⁷⁷ Viz. 1 čl. 7 odst. 1 zákona č. 91/1934 Sb., o ukládání trestu smrti a doživotních trestech.

⁷⁸ LIŠKA, Otakar. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. 2., opr. a rozš. vyd. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006, str 17.

ve svém kalendáři poznamenány černým křížkem. Sledoval jsem pozorně, má-li trest smrti vliv na zločinnost; studoval jsem statistiku zločinů a zejména vražd po celou dobu, ale nevidím, že by trest smrti měl účinek odstrašující na lidi zločinné; zločinec ve chvíli vraždy nemyslí na trest, ale na úspěch svého zlého činu. Jistý účinek je na občany ostatní, zejména o věci myslící. Můj argument pro trest smrti není, že je odstrašující, ale že je v něm mravní expiace: vzít člověku život je bezprávi tak strašlivé, že může být usmířeno jen výkupným stejně těžkým. Dělán ovšem patřičný rozdíl mezi vraždou a zabitím a uznávám polehčující okolnosti při každém zločinu, jak to moderní kriminální psychologie vyžaduje; ale ve výjimečných případech nemohu vyvracet, že trest smrti je ve shodě s metafysickým uznáním hodnoty lidského života. Věřím a čekám, že bude zrušen vyšší vzdělaností a mravností obyvatelstva, souhlasem nás všech.“⁷⁹

Dalším legislativním aktem, který umožnil uložení trestu smrti, byl zákon č. 50/1923 Sb. Tento zákon byl vytvořen jako mechanismus ochranný pro mladou Československou republiku, který se týkal vnitřních etnických napětí, zejména v souvislosti s německou menšinou, což bylo vnímáno jako potenciální hrozba pro stabilitu státu.

Dále platil zákon č.19/1855 ř.z., vojenský trestní zákon o zločinech a přestupcích. Ten umožňoval trest smrti oběšením⁸⁰

V průběhu existence první Československé republiky byl na území Slovenska a Podkarpatské Rusi uplatňován Trestní zákon z roku 1878, který umožnil vynášení trestu smrti pouze v případech vraždy. Popravy se prováděly v uzavřených prostorách a bylo povoleno, aby jim přihlíželi příbuzní odsouzeného, pokud to povolil státní zástupce. Vedle hlavního trestního zákona fungoval zákon č. 134/1885 o hořlavinách a výbušninách, který umožnil uložení smrti v případě, že někdo záměrně ohrozil majetek, zdraví nebo život jiné osoby použitím výbušnin, což vedlo k předvídatelné smrti.⁸¹

Dalším vedlejším předpisem byl zákon č. XIX/1915 o stíhání trestných činů proti zájmům vedení války, které umožnily trestání smrti v případech, kdy byla záměrně porušena dodavatelská povinnost během války a tím způsobena smrt kvůli oslabení bojeschopnosti vojáků. Tato právní úprava zůstala na Slovensku v platnosti až do sjednocení trestního práva zákona č. 86/1950 Sb., trestním zákonem.

⁷⁹ ČAPEK, K.: *Hovory s T. G. Masarykem*. 1. vyd. souborné. Praha : ČS, 1990, s. 199.

⁸⁰ *Československé trestní zákony platné v zemi České a Moravsko-slezské*. Československé zákony. Praha: Všehrd, 1935, str 8

⁸¹ Československo Národní shromáždění. Senát Československo Národní hromáždění. Poslanecká sněmovna. *Ústavní listina připojeny některé normy ústavní listinu provádějící*, Praha: [s.n.], 1929, str.373

V nově utvořené Československé republice se přistupovalo k výkonu trestu smrti s velkou opatrností a vážností. Byly zavedeny postupy pro důkladné ověření spravedlnosti rozsudků, aby se minimalizovalo riziko justičních omylů, a vše se měřilo k omezení používání tohoto nejzávažnějšího trestu. Nicméně pozdější historické události svědčí o drastických změnách v této politice.

4.2 Období německé okupace

Toto období přineslo dramatickou změnu ve výkonu trestu smrti, který se stal běžnou součástí reality protektorátu. Demokratické principy byly potlačeny a český soudní systém byl zastiňován rostoucí mocí nacistických soudů, jurisdikce a aplikace německého trestního práva výrazně sílily. Trest smrti se začal masově uplatňovat a československé právní normy byly zcela degradovány. „*Právní dualismus mezi československým, resp. autonomním a německým oktrojovaným právem, který je v období nesvobody typický pro celý právní řád, se projevil v oblasti trestního práva zvláště.*“⁸² V době protektorátu byl trest smrti udělován za širokou škálu deliktů a mohl zahrnovat prakticky jakákoli jednání. Mezi činy, které byly v této době hodnoceny za zločiny hodné trestu smrti, patřily například velezrada, atentát na vůdce, sabotáže vůči státům v alianci, ukrývání osob považovaných za nebezpečné, hanobení říše a nacistické strany, podněcování k nesplnění zákonných povinností ale i za tak triviální čin jako poslech zahraničního rozhlasu. : „*Potrestán bude, kdo spáchá čin, který zákon prohlašuje za trestný nebo který zaslouží potrestání podle základní myšlenky některého trestního zákona a podle zdravého cítění lidu. Nelze-li na čin užítí přímo určitého trestního zákona, potrestá se čin podle zákona, jehož základní myšlenka se na čin nejlépe hodí.*“⁸³ Došlo tak k prolomení zásady „*nullum crimen sine lege*“, která byla zakotvena v čl. 4 rakouského trestního kodexu. V čase nacistické okupace, mezi lety 1934 a 1945, došlo k nárůstu počtu vykonaných poprav oproti období první Československé republiky.

Trest smrti zastřelením tak znovu nabyl na významu, zejména v rámci politických procesů a čistek. V roce 1942 byli Františka Plamínková⁸⁴ (politická, novinářka, feministka), která byla pro Miladu Horákovou velkým vzorem a Josef Mašín popraveni nacisty na Kobyliské střelnici. Josef Mašín projevoval statečnost až do posledních okamžiků svého života. Dokonce mu gestapo před popravou nesundalo pouta, protože se obávalo, že by se

⁸² VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 2., nezměň.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004, str.78

⁸³ BOGUSZAK, Jiří. *Právní principy: kolokvium*. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 131.

⁸⁴ Hlavním důvodem, proč byla popravena byla skutečnost, že nechtěla veřejně odsoudit atentát na Reinharda Heydricha a tím zradit své vlastenectví. Londýnský exil a dr. Edvarda Beneše

mohl pokusit zaútočit na své popravčí. Při popravě odmítl mít pásku přes oči a jeho poslední slova byla: ať žije svobodné Československo⁸⁵

V roce 1941, když Reinhard Heydrich převzal funkci zastupujícího říšského protektora, bylo usmrcení lidí s cílem udržet řád a eliminovat jednotlivce jejichž chování narušovaly zájmy Třetí říše. Nacistický režim po atentátu na Reinharda Heydricha zintenzivnil svou represi, vyhlásil výjimečný stav a stanné soudy rozsuzovaly případy spojené s atentátem. Lidé, kteří neoznámili poznatky relevantní k atentátu, čelili obvinění a byli často odsouzeni ke smrti zastřelením.⁸⁶ V důsledku těchto událostí zemřelo na základě soudních rozhodnutí 1 412 osob a mnoho dalších bylo deportováno do koncentračních táborů.⁸⁷

Kvůli kapacitním omezením v Drážďanech a neefektivnosti přepravy odsouzených do podobných zařízení v jiných městech byla v Praze na Pankráci zřízena popravčí místnost. „sekyrárna“ o které jsem psala výše. V tomto období bylo zde popraveno nejméně 1079 osob pomocí gilotiny. Vojenští dezertéři a lidé židovského původu byli typicky popraveni oběšením na ocelové traverze s háky. Záznamy o popravách pečlivě vedl kat Aloise Weisse, který v popravčí knize zaznamenával jména a přesný čas popravy každého odsouzeného.⁸⁸ Na přelomu měsíce dubna a května, těžká gilotina o hmotnosti 80 kilogramů byla rozebrána a společně s popravčí sekerou odhozena do Vltavy.⁸⁹ Dalším místem poprav byly Kounicovy koleje v Brně, původně sloužící jako studentské ubytování, byly přeměněny na místo, kde se prováděly popravy zastřelením. Později se zde uskutečňovaly také popravy oběšením a nacisté z toho udělali veřejnou podívanou s možností koupě vstupenek, aby tím zesílili odstrašující efekt těchto akcí.⁹⁰

⁸⁵ *Před 80 lety popravili nacisté Josefa Mašína a Františku Plamínkovou* [online]. irozhlas.cz, [2022-06-30]. Dostupné na internetu: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/josef-masin-frantiska-plaminkova-poprava-naciste_2206301149_mst. [cit. 19. 02. 2024].

⁸⁶ SCHELLE, Karel. *Protektorát Čechy a Morava - jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin: (vybrané problémy)*. Ostrava: Key Publishing, 2010. ISBN 978-80-7418-052-1.

⁸⁷ <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/archiv/65-let-od-atentatu-na-reinharda-heydricha-142617> [cit. 24. 2. 2024]

⁸⁸ *Nacistický kat Alois Weiss pracoval i v Praze. Zrůda bez svědomí, detaily nahánějí hrůzu* [online]. ctidoma.cz, [2023-03-27]. Dostupné na internetu: <https://www.ctidoma.cz/historie/nacisticky-kat-alois-weiss-pracoval-i-v-praze-zruda-bez-svedomi-detaily-nahaneji-hruzu> [cit. 21. 2. 2024]

⁸⁹ MONESTIER, M. - FRANCEK, J.: *Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost*. Aktualiz. vyd. Přeložil ČADSKÝ, V. V Praze : Rybka, 2001, s. 371-372.

⁹⁰ https://brnensky.denik.cz/zpravy_region/presny-pocet-popravenych-dodnes-nezname-kounicovy-koleje-otevrel-pred-95-lety-20200523.html [cit. 24. 2. 2024]

4.3 Období po roce 1945

Po druhé světové válce byly v Československu zřízeny mimořádné lidové soudy, které byly odsouzeny a trestány zločiny spáchané během nacistické okupace, jako kolaboranty a zrádce. Právní základ pro jejich činnost poskytl prezidentský dekret č. 16/1945 Sb., známý také jako velký retribuční dekret. Tento dekret stanovil pravidla pro postihování těch, kdo se provinili proti národní cti, předali národní majetek nepříteli či jinak pomáhali okupantům.⁹¹ Tyto soudy často rozhodovaly rychle a bez možnosti odvolání, což vedlo k okamžitému vykonání trestu, obvykle během několika hodin po vynesení rozsudku. V některých případech, když byl odsouzený v době rozsudku na útěku, byl uskutečněn jednoho dne po jeho zadržení. V tomto období se také vyskytovaly situace, kdy bylo rozhodnutí soudu ovlivněno osobními motivy nebo úcty. *"Za celou dobu působnosti retribučních soudů (od května 1945 do 31. prosince 1948 bylo jimi odsouzeno více než 33 000 osob. Z toho přibližně 50 % odsouzených bylo německé národnosti, 35% bylo Čechů a Slováků a 15% jiných národností, většinou maďarské. Mimořádné lidové soudy vynesly, kromě mnoha trestů dlouholetého odnětí svobody, také více než 730 rozsudků smrti."*⁹²

4.3.1 Období komunistického režimu

V roce 1950 byl v Československu přijat nový trestní zákon, jehož hlavním cílem byla ochrana socialistického státu, jeho politického uspořádání a veřejných zájmů, přičemž ochrana práv jednotlivce byla postavena až na druhé místo. Tento zákon byl součástí širší právní úpravy v rámci tzv. právníké dvouletky.⁹³ Trest smrti byl řešen v §29 tohoto zákona: *„(1) Trest smrti se vykoná oběšením; v době zvýšeného ohrožení vlasti může být vykonán zastřelením. (2) Těhotné ženě nelze uložit trest smrti.“*⁹⁴ V období po roce 1949 až do roku 1953 došlo v pankrácké věznici k opravě více než dvou set osob. Většinou šlo o jedince odsouzené k trestu smrti z politických důvodů. Věznice využívala i neoficiální metody popravy. V jednom ze sklepních prostor, označovaném jako "Sklad léků", docházelo k usmrcování odsouzených metodou, při které byl oběti zlomený vaz na speciálním stole.⁹⁵

⁹¹ LIŠKA, Otakar. *Vykonané tresty smrti, Československo 1918-1989: (nezahrnuje rozsudky německé justice)*. Vyd. 1. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2000, Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, č.2, str.16

⁹² Tamtéž str.17-18, viz tabulka č.2

⁹³ VOJÁČEK, L. - SCHELLE, K. - KNOLL, V.: *České právní dějiny*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 617.

⁹⁴ Viz. Zákon č. 86/1950 Sb. Trestní zákon

⁹⁵ MONESTIER, Martin a FRANCEK, Jindřich. *Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost*. Aktualiz. vyd. Přeložil Vladimír ČADSKÝ. V Praze: Rybka, 2001, s. 373.

V roce 1956 byla provedena novelizace trestního zákona zákonem č. 63/1956 Sb, která vedla k omezení počtu trestných činů, u kterých mohl být udělen trest smrti. V tomto novém kontextu se trest smrti mohl ukládat jen v případech mimořádně vysoké nebezpečnosti činu nebo pokud nebyla šance na resocializaci delikventa prostřednictvím trestu odnětí svobody.

V roce 1975 bylo Nejvyšším soudem České socialistické republiky vyneseno rozhodnutí číslo R 23/1975, jež vysvětluje proč tehdy došlo k uložení trestů smrti: „*Skutečnost, že život dětí je vystaven objektivně existujícímu zvýšenému nebezpečí v důsledku toho, že pachatelé trestného činu pohlavního zneužívání nebo znásilnění se nikoli v ojedinělých případech snaží zbavit svědků své trestné činnosti i za cenu vraždy pohlavně zneužitého nebo znásilněného dítěte, může zakládat u pachatele, který se za těchto okolností dopustí trestného činu vraždy, podmínku pro uložení trestu smrti ve smyslu § 29 odst 1 písm. a) tr. zák. tj. proto, uložení trestu smrti vyžaduje účinná ochrana společnosti*“

Osmého června 1989 došlo k poslednímu vykonání trestu smrti v Československu. Byl jím devětadvacetiletý muž ze slovenského městečka Brezno, Štefan Svitek. Po návratu z hostince, kde se nadměrně opil, zastihl svou manželku zamlklou v ložnici, kde se ze strachu před manželem schovala i s dětmi. To násilníka rozzuřilo. V záchvatu vzteku vnikl do ložnice a brutálně zavraždil svou manželku 16 ranami sekyrou do hlavy a vyřádl se i na dvou dcerách (6 let a 4 roky). Tím ovšem nekončil. Z kuchyně vzal nůž a manželku rozpáral od krku až po rozkrok. Pak začal trhat její orgány a rozhazovat je kolem sebe. Svitek pak vypověděl: „*Když jsem manželce rozřezával tělo, vyvalily se ven vnitřnosti. Levou rukou jsem jí to všechno vytrhal. Byla ve třetím nebo čtvrtém měsíci těhotenství, tak z ní vypadl i plod (ten Svitek rozpitval žiletkou, u výslechu ale uvedl, že si to nepamatuje - pozn. autora). Odřezal jsem jí prsa, pak jsem ji strhl z postele na zem,*“ „Poté se zaměřil na své dcery a jejich těla nacpal do pytlů a odnášel je do lesa. Po pár metrech si to rozmyslel a vrátil se domů a vysypal je na podlahu. Žiletkami otevřel dcerám hrudník i břicho. Když opilost opadala, jeho agresivní chování pominulo. Tento případ vedl k jeho odsouzení a následné popravě.⁹⁶

⁹⁶ *Poslední popravený v Československu: Bestiální vrah Svitek zmasakroval rodinu a vyřízl manželce plod z těla* [online]. blesk.cz, [2023-06-08]. Dostupné na internetu: <https://www.blesk.cz/clanek/zpravy-krimi-zapomenute-zlociny/608917/posledni-popraveny-v-ceskoslovensku-bestialni-vrah-svitek-zmasakroval-rodinu-a-vyrizl-manzelce-plod-z-tela.html> [cit. 24. 2. 2024]

4.4 Sametová revoluce

Počátkem 20. století se objevily první iniciativy k úplnému zrušení trestu smrti. Tyto ideje byly silně ovlivněny rostoucím pacifismem a lidskoprávními hnutími, která se šířila napříč Evropou. Trest smrti, který byl v České republice definitivně zrušen v roce 1990 na základě zákona č. 175/1990 Sb. Ústavou byl zakázán v roce 1991 v článku 6 Listiny základních práv a svobod. Navíc s ohledem na mezinárodní závazky, jako je Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod Rady Evropy a protokolu č. 6, není možné trest smrti v České republice znovu zavést. Toto rozhodnutí bylo v souladu s celosvětovým trendem směřujícím k postupnému omezování a zrušení trestu smrti. Zrušení trestu smrti v Československu představovalo historický moment, který odrážel širší mezinárodní usilování o ochranu lidských práv a hodnot. V dnešní době je trest smrti v České republice již minulostí, ale jeho historie nám slouží jako připomínka proměn, kterými naše společnost prošla v oblasti právního myšlení a lidských práv. Pohled do historie trestu smrti nám ukazuje, jak se společenské normy a hodnoty vyvíjejí a jak právní systémy reagují na tyto změny. Zrušení trestu smrti je podmínkou pro vstup do Evropské unie pro každého nově příchozího člena. Není tedy divu, že trest smrti se v žádném členském státě EU nebo Rady Evropy nekonal již od roku 1997. Povinností členských států EU je ratifikovat protokol 6 evropské úmluvy týkající se lidských práv a bezpodmínečně tak zrušit trest smrti v mírovém období.

Závěr

Diskuse o trestu smrti je celosvětovým fenoménem, který pravděpodobně nenajde univerzální shodu. Na jedné straně argumentují odpůrci, že trest smrti je barbarstvím a přežitkem minulosti, zatímco jeho zastánci ji považují za nástroj spravedlnosti a odstrašení. Cílem této práce bylo přinést vyvážený pohled na tuto komplexní otázku a poskytnout čtenářům široké spektrum informací, které reflektují různé perspektivy a argumenty.

Trest smrti byl v naší historii dlouhodobě přítomen jako součást trestního práva, s výjimkou krátkého období za panování císaře Josefa II. Tento trest prošel v průběhu času mnoha proměnami, přičemž každá právní úprava se lišila v počtu popravených osob, v důvodech pro udělení tohoto trestu, a také v postoji společnosti. Po několika staletích byl trest smrti z našeho právního systému odstraněn, což ukončilo jeho proměnlivou cestu v české historii.

Tato práce měla za úkol poskytnout vyvážený pohled na téma trestu smrti, včetně jeho historického vývoje a jeho výkonu. Byly zde shrnuty různé metody provádění trestu smrti a případné trestné činy, které k tomuto trestu vedly. Čtenáři tak bylo umožněno sledovat, jak se postupy v průběhu času měnily a jak se snižovala jejich krutost.

Tato práce zahrnovala pohled do historie, začíná prvním výskytem trestu smrti až do období, kdy došlo ke zrušení trestu smrti. Hlavní zaměření bylo věnováno evoluci trestu smrti specificky na území dnešního Česka.

Není zcela jasné, že by existoval odrazující dopad na kriminalitu díky existenci smrtného trestu. Přímá souvislost mezi státy, které odstranily tuto formu trestání, a mírou zločinnosti, stejně jako mezi těmi, kteří ho stále uplatňují, nebyla prokázána. Faktory jako úroveň rozvoje země, ekonomické a sociální podmínky, a další proměnné hrají klíčovou roli. V důsledku toho nelze stanovit konkrétní vztah mezi množstvím zločinů a zachováním či zrušením smrtného trestu. Z tohoto důvodu nejsou argumenty příznivců smrtného trestu, kteří se odvolávají na jeho preventivní účinky, plně podložené důkazy. Je důležité, aby byla tato otázka ve společnosti otevřeně diskutována, což by mohlo vést ke snížení počtu lidí, kteří smrtný trest podporují.

Hlavním cílem této studie bylo poskytnout nezaujatý pohled na praxi trestu smrti, poskytnout čtenářům dostatečný informační základ, aby si mohli vytvořit vlastní názor na

tuto kontroverzní formu trestu. Pokud prezentované informace přispěly k utváření názoru čtenáře směrem k odmítnutí trestu smrti, lze považovat cíl této práce za splněný.

Pro zajímavost připojuji i tabulku s vykonanými tresty od roku 1945-1989 a počet vykonaných poprav funkční období jednotlivých prezidentů u nás.

Informace o trestných činech, které v období let 1945 až 1989 podléhaly trestu smrti, mohou čerpat čtenáři z knihy od Monestiera s názvem "Historie trestu smrti" vydané v roce 1999. V ní je uveden detailní seznam těchto deliktů

Tabulka 1: Vykonané tresty smrti v Československu od 9.5.1945 - 31.12.1989

Rok	Vražda	Dle retribučních dekretů	Ve-lezrada	Souběh ve-lezrady a vyzvědačství	Souběh ve-lezrady a vraždy	Ostatní trestné činy	Celkem
1945		98					98
1946		361					361
1947	2	258				1	261
1948		20				3	23
1949	8	1	11	8	3		31
1950	6		18	23	10	1	58
1951	4		26	16	10	3	59
1952	9		9	28	16	2	64
1953	21		9	5	11	1	47
1954	13		4	4	4		25
1955	6		2	4	3		15
1956	8						8
1957	5			2			7
1958	13	1	2				16
1959	6		1			1	8
1960	6		1				7
1961	6						6
1962	10						10
1963	7						7
1964	7						7
1965	4						4
1966	8						8
1967	4						4
1968							0
1969							0
1970							0
1971	1						1

1972	5						5
1973	3						3
1974	1						1
1975	5						5
1976	1						1
1977							0
1978	1						1
1979	3					1	4
1980	4						4
1981							0
1982	2						2
1983	3						3
1984	1						1
1985	5						5
1986	3						3
1987	1						1
1988							0
1989	2						2
Celkem	194	739	83	90	57	13	1176

Zdroj zpracování : MONESTIER, M. - FRANCEK, J.: Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost. Aktualiz. vyd. Přeložil ČADSKÝ.V. V Praze : Rybka, 2001, s.374.

Tabulka 2: Přehled prezidentů a jejich funkčních období uvádí celkový počet vykonaných poprav v jednotlivých funkčních obdobích všech prezidentů

President v úřadu	Od	Do	Počet popravených
Tomáš Garrigue Masaryk	14.11.1918	14.12.1935	16
Edvard Beneš	14.12.1935	05.10.1938	8
Jan Syrový	05.10.1938	30.11.1938	2
Emil Hácha	30.11.1938	05.05.1945	3
Edvard Beneš	(1940) 5. 5. 1945	07.06.1948	723
Klement Gottwald	14.06.1948	14.03.1953	237
Antonín Zápotocký	21.03.1953	13.11.1957	94
Antonín Novotný	19.11.1957	22.03.1968	87
Ludvík Svoboda	30.03.1968	29.05.1975	14
Gustav Husák	29.05.1975	10.12.1989	38

Zdroj: zpracování vlastní, data z: LIŠKA, Otakar et al. Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989 [online]. 2. vydání. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV ČR, 2006. [cit. 24. 2. 2024]. ISBN 80-86621-09-X. Dostupné z: http://data.idnes.cz/soubory/domaci/A170221_JJ_006_SEIT_02_-_DRUH_VYDN.PDF, str. 261-262.

Seznam použité literatury

Knižní publikace

ADAMOVIČ, K - SOUKUP, L.: *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. Plzeň : Západočeská univerzita, 1999, 148 s. ISBN 80-7082-497-2.

BECCARIA, C. přeložil a poznámkami opatřil JUDR. Josef Sedláček.: *O zločinech a trestech*. Praha : J.Ottý. – v kommissi knihkupectví, Bursík a Kohout, 1893, 125 s.

BEST, C. C.: *Trest smrti v německo-českém porovnání*. Brno : Doplněk, 1996, s. 16 ISBN isbn80-85765-56-x

BIČÍK, Z. (ed.): *Knihy smolné*. 1. vyd. Hradec Králové: Kruh, 1969. 173 s.

BOGUSZAK, J.: *Právní principy: kolokvium*. Pelhřimov : Vydavatelství 999, 1999, 231s. ISBN 80-901064-5-5

ČÁDA, F.: *Nejvyššího sudího království českého Ondřeje z Dubé práva zemská česká*. Historický archiv. Praha : [s.n.] 1930, 231 s.

ČAPEK, K.: *Hovory s T. G. Masarykem*. 1. vyd. souborné. Praha : ČS, 1990, 588 s. ISBN 80-202-0170-X.

Československé trestní zákony platné v zemi České a Moravsko-slezské. Československé zákony. Praha : Všehrd, 1935, 491 s.

Československo Národní shromáždění. Senát Československo Národní shromáždění. Poslanecká sněmovna. *Ústavní listina připojeny některé normy ústavní listinu provádějící*, Praha : [s.n.], 1929, 376 s.

DÜLMEN, Richard van. *Divadlo hrůzy: soudní praxe a trestní rituály v raném novověku*. V Praze: Rybka Publishers, 2001, 230 s. ISBN 80-86182-44-4.

FICO, R.: *Trest smrti*. Bratislava : *Kódexpress*, 1998, 112 s. ISBN 80-967943-8-8

CHMEL, Ladislav.: *Nejslavnější popravy*. Praha : Petrklíč, 2004, 175 s. ISBN 80-7229-107-6.

JELÍNEK, J.: *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Student (Leges). Praha : Leges, 2019, 1000 s. ISBN 978-80-7502-380-3.

JIREČEK, H.: (ed.). *Codex juris Bohemici*. Pragae : Typis Grégerianis, 1870, 416 s.

JIREČEK, H.: *Slovanské právo v Čechách a na Moravě*. V Praze : Sklad Karla Bellmanna, 1863, 237 s.

KLABOUC, J.: *Staré české soudnictví: (jak se dříve soudívalo)*. Populární právnická knihovna. Praha : Orbis, 1967, 417 s.

KOČÍ, J.: *Čarodějnické procesy: z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích v 16. a 18. století*. Praha : Horizont, 1973, 176 s.

KOSMAS: *Kosmova Kronika česká*. [z angl. orig. přel. Hrdina, K. - Bláhová, M.]. 5. vyd., (Ve Svobodě 1. vyd.). Praha : Svoboda, 1972, 261 s. Členská knižnice nakl. Svobody.

KRATOCHVÍL, V.: *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Beckovy právnické učebnice. V Praze : C.H. Beck, 2012, 921 s. ISBN 978-80-7179-082-2.

KUCHTA, J. - SCHELLE, K.: *Trest smrti včera a dnes*. Brno : Univerzita J.E. Purkyně, 1982.

LATA, J.: *Účel a smysl trestu*. Knihovnička LexisNexis. Praha : LexisNexis, 2007, 55 s. ISBN 978-80-86920-24-5.

LIŠKA, O.: *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. 2., opr. a rozš. vyd. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). Praha : Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006, 294 s. ISBN 80-86621-09-x .

LIŠKA, O.: *Vykonané tresty smrti, Československo 1918-1989: (nezahrnuje rozsudky německé justice)*. Vyd. 1. Praha : Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2000, 225 s. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, č.2, ISBN 80-238-5743-6.

LYONS, L.: *Historie trestu: justiční tresty od dávných dob po současnost*. Praha : Svojtka & Co., 2004, 190 s. ISBN 80-7352-021-4.

MALÝ, K – SIVÁK, F.: *Dějiny státu a práva v českých zemích a na Slovensku*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Jinočany : H & H, 1992, 533 s. ISBN 80-85467-61-5.

MALÝ, K.: *České právo v minulosti*. Praha : Orac, 1995, 269 s. ISBN 80-85903-01-6.

MALÝ, K.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Student (Leges). Praha : Leges, 2010, 640 s. ISBN 978-80-87212-39-4.

MALÝ, K.: *Tři studie o trestním právu v českých zemích v 17. a v první polovině 18. století*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016, 162 s. ISBN 978-80-246-3269-8.

MEZNÍK, J. - KALVODOVÁ, V. - KUČHTA, J.: *Základy penologie*. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Brno : Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995, 75 s. ISBN 80-210-1248-x.

MONESTIER, M. - FRANCEK, J.: *Historie trestu smrti: dějiny a techniky hrdelního trestu od počátků po současnost*. Aktualiz. vyd. Přeložil ČADSKÝ.V. V Praze : Rybka, 2001, 407 s. ISBN 80-86182-05-3

POPELKA, J.: *Penologie*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2011, 96 s. ISBN 978-80-244-2932-8.

RASZKOVÁ, T - HOFERKOVÁ, S.: *Kapitoly z penologie I: vězeňství*. Vydání: druhé, rozšířené a aktualizované. Hradec Králové : Gaudeamus, 2018, 146 s. ISBN 978-80-7435-716-9.

RÁZEK, A.: *StB + justice: nástroje třídního boje v akci Babice*. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2002, 295 s. ISBN 80-866-2102-2.

Řád práva zemského, čl. 84 a 85, in: JIREČEK, H. (ed.): *Codex juris Bohemici*. Pragae: Typis Grægerianis, 1870, 416 s. 198 – 255.

SCHELLE, K.: *Protektorát Čechy a Morava - jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin: (vybrané problémy)*. Ostrava : Key Publishing, 2010, 139 s. ISBN 978-80-7418-052-1.

SLUŠNÝ, J.: *Historie mučení*. Praha : XYZ, 2008, 285 s. ISBN 978-80-7388-071-2

SOLNAŘ, V.: *Systém českého trestního práva*. Praha : Novatrix, 2009, 157, 502, 283 s. ISBN 978-80-254-4033-9.

SVÁTEK, J.: *Dějiny poprav a katů v Čechách*. Mýtus. Praha : Havran, 2004, 232 s. ISBN 80-86515-45-1.

ŠTARHA, I. - VERBÍK, A (ed.): *Smolná kniha velkobítešská: 1556-1636*. Brno : Blok, 1973, 270 s.

VANĚČEK, V.: *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945: učebnice pro vysoké školy*. 2., přeprac. vyd. Praha : Orbis, 1970, 334 s.

VLČEK, E.: *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 2., nezměn.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004, 66 s. ISBN 80-210-3506-4.

VOJÁČEK, L - SCHELLE, K.: *Právní dějiny na území Slovenska*. Právo (Key Publishing). Ostrava : Key Publishing, 2007, 450 s. ISBN 978-80-87071-43-4.

VOJÁČEK, L. - SCHELLE, K. - KNOLL, V.: *České právní dějiny*. 2., upr. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, 694 s. ISBN 978-80-7380.

VOJÁČEK, L. - SCHELLE, K. - KNOLL, V.: *České právní dějiny*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 684 ISBN 978-80-7380-127-4.

ZÍBRT, Č.: *Listy z českých dějin kulturních*. V Praze : Jos. R. Vilímek, 1891, 123 s.

Právní předpisy

2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

zákon 117/1852 Ř.z. o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících

zákona č. 91/1934 Sb., o ukládání trestu smrti a doživotních trestech

Ústavní listina, připojeny některé normy ústavní listinu provádějící, 1929

Zákon č. 86/1950 Sb. Trestní zákon

Ústavní soud-senát ze dne: 23.4.1998, Sp. zn. / Č.j.: IV. ÚS 463/97

Internetové odkazy

Chammurabiho zákoník. Iuridictum [online]. iuridictum.pecina.cz, [2010-09-10].

Dostupné na internetu: https://iuridictum.pecina.cz/w/Chammurabiho_zakonik [cit. 2024-02-12]

Nacistický kat Alois Weiss pracoval i v Praze. Zrůda bez svědomí, detaily nahánějí hrůzu [online]. ctidoma.cz, [2023-03-27]. Dostupné na internetu: <https://www.ctidoma.cz/historie/nacisticky-kat-alois-weiss-pracoval-i-v-praze-zruda-bez-svedomi-detaily-nahaneji-hruz> [cit. 21. 2. 2024]

Nejhorší justiční vražda. Smrt Milady Horákové se dotkla Einsteina i Churchilla [online]. denik.cz, [2020-06-27]. Dostupné na internetu: https://www.denik.cz/z_domova/milada-horakova-justicni-vrazda.html [cit. 2024-02-19].

PANKRÁČKÁ „SEKYRÁRNA“ – ODDĚLENÍ II A V POLICEJNÍ VĚZNICI GESTAPA V PRAZE NA PANKRÁCI [online]. .ustrcr.cz, Dostupné na internetu: <https://www.ustrcr.cz/uvod/pankracka-sekyrarna/> [cit. 2024-02-21].

Poslední popravený v Československu: Bestiální vrah Svitek zmasakroval rodinu a vyřízl manželce plod z těla [online]. blesk.cz, [2023-06-08]. Dostupné na internetu: <https://www.blesk.cz/clanek/zpravy-krimi-zapomenute-zlociny/608917/posledni-popraveny-v-ceskoslovensku-bestialni-vrah-svitek-zmasakroval-rodinu-a-vyrizl-manzelce-plod-z-tela.html> [cit. 24. 2. 2024]

Poslední veřejnou popravu v Praze si před 70 lety nenechaly ujít ani děti [online]. idnes.cz, [2015-09-06]. Dostupné na internetu: https://www.idnes.cz/praha/zpravy/posledni-verejna-poprava-v-praze.A150827_2187202_praha-zpravy_bur [cit. 2024-02-19].

Postoje občanů k trestu smrti – duben/květen [online]. cvvm.soc.cas.cz, [25. 7. 2023]. Dostupné na internetu: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/negativni-jevy-bezpecnost/5708-postoje-obcanu-k-trestu-smrti-duben-kveten-2023> [cit. 2024-02-18].

Proti trestu smrti je v Česku poprvé více než polovina lidí, ukázal průzkum [online]. ct24.ceskatelevize.cz, [25. 7. 2023]. Dostupné na internetu: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/proti-trestu-smrti-je-v-cesku-poprve-vice-nez-polovina-lidi-ukazal-pruzkum-3634> [cit. 2024-02-18].

Před 80 lety popravili nacisté Josefa Mašína a Františku Plamínkovou [online]. irozhlas.cz, [2022-06-30]. Dostupné na internetu: https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/josef-masin-frantiska-plaminkova-poprava-naciste_2206301149_mst. [cit. 19. 02. 2024].

Trest smrti [online]. amnesty.cz, Dostupné na internetu: <https://www.amnesty.cz/trestsmrti> [cit. 2024-02-09].

Trest smrti [online]. wikipedia.org, [2024-01-24]. Dostupné na internetu: https://cs.wikipedia.org/wiki/Trest_smrti [cit. 2024-02-19].

Článek

KUCHTA, J. – SCHELLE, K.: *Trest smrti včera a dnes*. [Brno : Univerzita J.E. Purkyně], 1982, s. 17-24
roč. 15, č. 3, s. 17-23.

Tabulky

Tabulka č.1 Vykonané tresty smrti v Československu od 9.5.1945 - 31.12.1989

Tabulka č.2 Přehled prezidentů a jejich funkčních období uvádí celkový počet vykonaných poprav v jednotlivých funkčních obdobích všech prezidentů